

**EDUCATIEVE BACHELOROPLEIDING
VOOR LAGER ONDERWIJS**

Bachelorproef

**Op weg naar zelfstandigheid!
Zelfsturing in het tweede leerjaar**

Oriënteren en richten

Praktijkprobleem

Juffrouw Lydia van Vrije Basisschool De Puzzel heeft dit schooljaar een bijscholing gevolgd over zelfsturing in de klas. Hierdoor merkte zij dat de leerlingen van het tweede leerjaar onvoldoende in staat zijn om een taak zelfstandig in te vullen. Tijdens het werken aan opdrachten in de klas grijpen de leerlingen namelijk onmiddellijk terug naar de leerkracht om hulp te vragen over de gepaste werkwijze. Juffrouw Lydia geeft aan dat de leerlingen nog geen correcte associatie kunnen maken tussen de taak en de bijbehorende aanpak, wat leidt tot foutieve antwoorden.

In het eerste leerjaar werd er nog niet doelbewust ingezet op zelfsturing. Juffrouw Lydia zou graag willen kennismaken met efficiënte strategieën of tools, die zijzelf en de leerlingen kunnen inzetten om zelfgestuurd te werken in de klas.

Onderzoeksvraag

Hoe kan je een strategie/toolbox vormgeven, zodat de leerlingen van het 2de leerjaar in Vrije Basisschool De Puzzel zelfgestuurd aan de slag gaan in de klas?

Bijsturingen na reflectie

De volgende punten zal ik uitvoeren om mijn bachelorproef bij te sturen:

- het afbakenen van de onderzoeksvraag met behulp van mijn promotor.
- het concretiseren van het praktijkprobleem met een duidelijke focus op strategieën en tools.
- het contacteren van een eerste expert, zodat de weken zonder les effectief benut kunnen worden.

Plannen & Verzamelen

Onderzoeksactiviteit: bronnenonderzoek

Om zo:

- de belangrijkste aspecten van zelfsturing te onderzoeken, waarop mijn ontwerpcriteria gebaseerd kunnen worden.
- bestaande strategieën en tools te bestuderen die leerkrachten reeds inzetten om leerlingen zelfstandiger te laten werken.
- de leerinhouden en terminologie voldoende te beheersen voor het bevragen van de expert. *Bv. Het onderscheid tussen 'zelfsturing' en 'zelfregulerend leren'.*

Onderzoeksactiviteit: bevragen expert

Experten:

- Geert Vandekeybus – vormingsmedewerker van CEGO KU Leuven (bijlage 1)
→ *Online meeting op 15 november 2024 om 10 uur.*
- Esther Heinze – pedagoog, trainer van de executieve vaardigheden (bijlage 1)
→ *Online meeting op 9 december 2024 om 10 uur.*

Om zo:

- het belang van vroegtijdig inzetten op zelfsturing te achterhalen.
- de mogelijkheden en beperkingen van zelfsturing in de eerste graad te bespreken.
- de aandachtspunten te bekijken die nodig zijn om bestaande strategieën aan te passen aan de behoeften van jonge kinderen.
- meer efficiënte praktijkvoorbeelden te verkennen.
- beknopt naar suggesties of tips te vragen voor mijn toekomstige output.
- de visie van beide experts op zelfsturing te analyseren en te vergelijken.

Onderzoeksactiviteit: deelnemen aan een workshop

Locatie en gevolgde sessie:

- Hogeschool PXL, Campus Vildersstraat, Hasselt
- Workshop: 'Executieve functies - Zelfregulerend leren' door Esther Heinze
→ *Donderdag 14 november 2024 om 13 uur.*

Om zo:

- een onderscheid te leren maken tussen verwant jargon.
- relevante informatie uit eerdere onderzoeksactiviteiten te bevestigen.
- spellen en materialen rond executieve functies te bestuderen.

Onderzoeksactiviteit: observatie in een basisschool**Locatie:**

- Freinetschool 't Perenboompje, Peer (bijlage 2)

Om zo:

- haalbare activiteiten rond zelfsturing in de eerste graad waar te nemen.
- de aanpak en de houding van de leerkracht te bestuderen.
- de geselecteerde informatie uit de eerdere onderzoeksactiviteiten te koppelen aan specifieke voorbeelden uit de klaspraktijk.

Onderzoeksactiviteit	okt	nov	dec	jan	feb	maa	apr	mei
– zoeken naar bronnen								
– bevragen van de eerste expert								
⇒ verwerken informatie van de bronnen								
⇒ verwerken informatie van de eerste expert								
– deelnemen aan de workshop 'Executieve functies - Zelfregulerend leren' door Esther Heinze								
⇒ verwerken informatie van de workshop								
– bevragen van de tweede expert								
– observatie in een basisschool								
⇒ verwerken informatie van de tweede expert								
⇒ verwerken informatie van de observatie								
– ontwerpen output - afleiden van criteria uit verzamelde data - ontwerpen 1 ^e vs output								
- testen 1 ^e versie output								
- bijsturing output en 2 ^{de} try-out								

Bijsturingen na reflectie

De volgende punten zal ik uitvoeren om mijn bachelorproef bij te sturen:

- de planning verder concretiseren op aanraden van mijn promotor, zodat er voldoende tijd is voorzien voor een grondige analyse van de bronnen.
- een tweede expert contacteren in verband met een verzoek tot een interview.
→ Update: De gecontacteerde externe experts gaven aan geen ruimte te hebben om individuele vragen te beantwoorden. Ik ga contact opnemen met Esther Heinze, lector aan Hogeschool PXL, zodat het mogelijk blijft om twee visies te vergelijken.
- de interviewvragen aanvullen met de gegeven suggesties van mijn promotor.
- de interviewvragen toesturen aan de expert Geert Vandekeybus, zodat hij ruim de tijd heeft om zich voor te bereiden op ons gesprek.

Analyseren

Voor mijn ontwerp is het essentieel om rekening te houden met de volgende criteria:

1. De toolbox bevat **een checklist** die de leerlingen ondersteunt om **doelen** te stellen in leerlingentaal:
 - ➔ **Concrete doelen** zijn essentieel voor het bevorderen van zelfsturing. Leerlingen hebben namelijk een duidelijke richting nodig om zichzelf naartoe te sturen. Dit sluit aan bij de component 'scenario's maken en uitvoeren'.
 - ⇒ 1.1. Doelen formuleren in **leerlingentaal** (= ik-taal) helpt om de richting specifiek en helder te maken.
 - ⇒ 1.2. Zowel **persoonlijke** als **gezamenlijke** doelen kunnen gesteld worden. Bovendien kan dit de basis vormen voor een effectieve differentiatie binnen zelfsturing.
 - ⇒ 1.3. Voor de leerkracht is het belangrijk om gedurende **één week** te werken aan **één doel**.
 - ⇒ 1.4. De leerkracht mag aanvankelijk samen met de leerlingen een doel formuleren (= zelfregulerend leren), maar na verloop van tijd is het belangrijk om de leerlingen **zelf** doelen te laten stellen om effectief tot zelfsturing te komen. Dit is haalbaar in de eerste graad.
 - ⇒ 1.5. De leerkracht kan de component 'wilskracht' bevorderen door de doelen te **koppelen** aan het dagelijks leven en/of de maatschappij van de toekomst.

(Opgenhaffen, 2020; Peeters, 2022; pers. comm. Vandekeybus; observatie Freinetschool 't Perenboompje)

2. De toolbox bevat **een zelfevaluatie** voor de leerlingen, die geschikt is in elk leergebied:
 - ➔ Zelfevaluatie is vereist om **verantwoordelijkheid** te nemen voor het eigen leerproces. Zichzelf evalueren behoort namelijk tot de component 'afstand nemen', waarin de leerling vanuit een ander perspectief leert kijken naar zijn of haar eigen werkwijze.
 - ⇒ 2.1. Het vooropgestelde doel wordt **dagelijks** geëvalueerd door de leerling.
 - ⇒ 2.2. De **leerkracht** evalueert dagelijks het gestelde doel voor elke leerling afzonderlijk.
 - ⇒ 2.3. Zelfevaluatie mag niet verward worden met zelfmonitoring, waarin de leerlingen hun leerproces evalueren tijdens het werken! Het is essentieel om ook

op het **einde van een opdracht** te evalueren, zodat de leerlingen de gevonden inzichten mee kunnen nemen naar de start van een volgende taak. **Objectieve evaluatiecriteria** kunnen helpen als tussenstap.

- ⇒ 2.4. De focus moet liggen op het **inspanningsniveau** in plaats van het resultaatsniveau.
- ⇒ 2.5. Tijdens de zelfevaluatie is het belangrijk om de **reden** te achterhalen, waardoor het resultaat succesvol of minder succesvol was (= attributie). Tools, zoals **evaluatieschema's** of **leerdagboeken**, kunnen hierbij helpen.
- ⇒ 2.6. De evaluatie kan toegankelijk worden gemaakt voor alle leerlingen door **pictogrammen** en/of **smileys** te hanteren. Een smiley aanduiden is echter niet voldoende; een **mondelinge terugkoppeling** is noodzakelijk om de metacognitie te bevorderen. Dit kan aan de hand van **hypotheses**. Bv. *"Stel dat je hebt aangekruist dat je heel goed hebt geleerd, maar toch slechte punten hebt behaald. Hoe zou dat kunnen komen?"* (Heinze, 2024).

(Gaschler et al., 2021; Opgenhaffen, 2020; Peeters, 2022; pers. comm. Heinze; pers. comm. Vandekeybus)

3. De toolbox bevat een **handleiding** voor de leerkracht met richtlijnen om als rolmodel te fungeren:

- ➔ De leerling doorloopt **drie niveaus** vooraleer hij of zij tot zelfregulering – en later dus ook tot zelfsturing – kan komen. De leerkracht moet in elke fase tijdelijke en aanpasbare steun bieden aan het kind (= scaffolding), zodat de leerling stapsgewijs de touwtjes in handen kan nemen. Een handleiding met praktische tips voor **het gedrag van de leerkracht** kan ondersteuning bieden.
- In het observatieniveau leidt de leerling effectieve strategieën af door het rolmodel te bestuderen. Wanneer zelfsturing geïnitieerd wordt in de klas, is het belangrijk om als leerkracht te **modelen** en **hardop na te denken**, waardoor de leerling gemotiveerd wordt om zichzelf als het rolmodel te gedragen.
- ⇒ 3.1. In Freinetschool 't Perenboompje wordt naast modeling het verwachte gedrag gevisualiseerd met een **zintuigenposter**. Deze poster herinnert de leerlingen aan gedragsregels om tot leren te komen, zoals 'Ik zwijg', 'Ik kijk aandachtig' en 'Ik luister'. Meneer Vandekeybus (2024) adviseert het gebruik van **een T-diagram** om deze afspraken observeerbaar en controleerbaar te maken.
- In het imitatie-niveau streeft de leerling ernaar om de strategie zo goed mogelijk over te nemen. Als leerkracht kan je voor voldoende **feedback** zorgen. **Begeleiding** is nog steeds noodzakelijk.
- In het niveau van zelfbeheersing of zelfcontrole past de leerling de strategie of tool zelf toe zonder de hulp van de leerkracht. Als leerkracht kan je jezelf even **wegtrekken**.

- ⇒ 3.2. **Stille werktijd** is effectief voor de leerlingen om de tools eigen te maken. Tijdens de stille werktijd worden er geen vragen gesteld door de leerlingen.

(Opgenhaffen, 2020; Peeters, 2022; pers. comm. Vandekeybus; observatie Freinetschool 't Perenboompje)

4. De tools zijn **vakoverschrijdend**, waardoor deze in elk leergebied ingezet kunnen worden:

- De leerlingen moeten **frequent getraind** worden om tools en strategieën te automatiseren. Om deze reden is het noodzakelijk dat de tools in **elk leergebied** ingezet worden.

! Trainen betekent in deze context niet dat zelfsturing aangebracht moet worden als expliciete leeractiviteit (= geïsoleerde aanpak). Het wordt aanbevolen om strategieën en tools onmiddellijk te integreren in de lessen (= geïntegreerde aanpak).

- ⇒ 4.1. Kritische noot: Mevrouw Heinze (2024) raadt aan om de geïntegreerde aanpak te **combineren** met expliciete leeractiviteiten. Op deze manier begrijpen de leerlingen het **doel** van de toolbox, waardoor ze de transfer kunnen maken naar het alledaags leven.

(Gaschler et al., 2021; Opgenhaffen, 2020; pers. comm. Heinze)

Praktische criteria op vraag van de mentor, juffrouw Lydia:

- 5. De ontworpen handleiding voor leerkrachten is geschreven in **eenvoudige en heldere taal**.
- 6. De tools zijn **klaar** voor gebruik.
- 7. De tools sluiten aan bij de **leeftijd** van de leerlingen.
- 8. De toolbox moet tools bevatten die de volgende **executieve functies** bevorderen: organisatie, volgehouden aandacht, taakinitiatie en reactie-inhibitie.

Bijsturingen na reflectie

De volgende punten zal ik uitvoeren om mijn bachelorproef bij te sturen:

- de bronnen bestuderen aan de hand van de volgende vraag: “Welke informatie biedt een meerwaarde voor mijn toolbox?” Ik begon namelijk met het analyseren door de geselecteerde boeken te lezen en samen te vatten. Dit is echter zeer tijdrovend.
- contact opnemen met mijn mentor om te achterhalen welke materialen de leerlingen dagelijks mee naar huis nemen, zodat een tool ontwikkeld kan worden waarmee kinderen zelfstandig hun boekentas controleren.
- overleggen met de mentor over de gewenste momenten voor het integreren van stille werktijd in de klaspraktijk.

Ontwerpen

Beknopte beschrijving output

De output is een toolbox met acht tools, die de leerlingen en de leerkracht dagelijks kunnen inzetten om zelfsturing te bevorderen in het tweede leerjaar. De bijbehorende handleiding biedt de leerkracht een beknopte uitleg over elke tool, de executieve functies die bevorderd worden en de meerwaarde ervan. Daarnaast bevat de handleiding richtlijnen voor de leerkracht om als rolmodel te fungeren en een vereenvoudigde uitleg van complexe begrippen.

De tools worden dagelijks getest door de mentor. Ik kom zelf ook observeren en foto's maken van de leerlingen. Zelfevaluaties en doelenlijsten worden terug aan mij bezorgd. Voordat de testfase start, geef ik de leerlingen toelichting over de werking en het nut van de tools.

→ Zie output

Aftoetsen ontwerpcriteria in output

Toolbox: zelfsturing in het tweede leerjaar	
Tool:	Afstemming aan ontwerpcriteria:
Checklist om doelen te stellen (<i>De Smarti-gids</i>) = Ontwerpcriteria 1	1.1. De leerlingen formuleren hun doel in leerlingentaal (ik-taal). 1.2. Eerst worden er gezamenlijke doelen geschreven. Wanneer de leerlingen hiermee vertrouwd zijn, kunnen ze overschakelen naar persoonlijke doelen. 1.3. De leerlingen formuleren elke week een doel rond zelfsturing. 1.4. De handleiding benadrukt dat het in de eerste graad essentieel is om leerlingen gaandeweg de kans te geven zelf een doel te formuleren. 1.5. In de handleiding wordt aangeraden om het nut van de doelen steeds te verwoorden, zodat de leerlingen ook buiten de school zelfgestuurd kunnen werken.
Zelfevaluatie voor het doel van de week (<i>De Groeibloem</i>) = Ontwerpcriteria 2	2.1. De leerling evalueert zichzelf dagelijks. 2.2. De leerkracht geeft op het einde van de week feedback. (→ De lkr. evalueert de lln. ook dagelijks, maar met behulp van een eigen tool, zie <i>De Groeimeter</i>.) 2.3. De leerlingen beoordelen zichzelf na het uitvoeren van taken. Op deze manier krijgen de kinderen inzicht in hun handelen en denken. 2.3. Objectieve evaluatiecriteria worden opgesteld met behulp van het T-diagram. 2.4. De focus ligt op het inspanningsniveau. Er wordt meermaals benadrukt dat het hoogste niveau (de zonnebloem) niet elke keer bereikt hoeft te worden.

	2.5. De zelfevaluatie ondersteunt de leerlingen bij het achterhalen van de reden waarom iets wel/niet lukt met behulp van de 'medaille en missie'-methode. Dit gebeurt via schriftelijke feedback van de leerkracht en, in specifieke gevallen, mondeling tijdens een kindgesprek. 2.6. De leerlingen werken met illustraties van een groeiende bloem om zichzelf correct in te schatten. Bovendien wordt er steeds een mondelinge terugkoppeling gemaakt op het einde van de week.
Handleiding voor de leerkracht = Ontwerpcriteria 3	3. De handleiding biedt praktische tips aan de leerkracht om als rolmodel te fungeren gedurende de drie fases die de leerlingen doorlopen om tot zelfsturing te komen: → Het observatieniveau → Het imitatie-niveau → Het niveau van zelfbeheersing of zelfcontrole (→ Het niveau van zelfregulering: de tools spontaan en systematisch hanteren.) 3.1. Het T-diagram wordt in de handleiding uitgebreid behandeld, zodat deze vanaf het observatieniveau ingezet kan worden om doelen te visualiseren. 3.2. Er worden tips gegeven om stille werktijd te integreren in de klaspraktijk. 4.1. De meerwaarde van de tools wordt uitgelegd aan de leerkracht. Op deze manier kunnen expliciete leeractiviteiten gekoppeld worden aan de geïntegreerde aanpak. 5. De handleiding is geschreven in een professionele en eenvoudige stijl.
<i>De Groeimeter</i>	2.2. Deze tool ondersteunt de leraar om de vorderingen van de leerlingen bij te houden (= dagelijkse evaluatie). 4. De tool is vakoverschrijdend. 6. De tool is klaar voor gebruik.
<i>De Wachtwijzer</i> (‘stop’, ‘denk’, ‘doe’)	4. De tool is vakoverschrijdend. 6. De tool is klaar voor gebruik.

	7. De tool is afgestemd op het niveau van het tweede leerjaar. 8. De tool bevordert de executieve functie reactie-inhibitie.
<i>De Pauzepizza</i> (spelletjes voor tussendoor)	4. De tool is vakoverschrijdend. 5. De spellen worden eenvoudig uitgelegd in de handleiding. 6. De tool is klaar voor gebruik. 7. De tool is afgestemd op het niveau van het tweede leerjaar. 8. De spellen bevorderen meerdere executieve functies, voornamelijk volgehouden aandacht.
<i>Het Vragenvarkentje</i> (‘brein’, ‘boek’, ‘buur’, ‘baas’)	4. De tool is vakoverschrijdend. 6. De tool is klaar voor gebruik. 7. De tool is afgestemd op het niveau van het tweede leerjaar. 8. De tool bevordert de executieve functie taakinitiatie.
<i>De Boekentas Bingo</i>	4. De tool is vakoverschrijdend. 6. De tool is klaar voor gebruik. 7. De tool is afgestemd op het niveau van het tweede leerjaar. 8. De tool bevordert de executieve functie organisatie.
<i>De Zwem Bingo</i> (toegevoegd tijdens de tweede try-out)	4. De tool is vakoverschrijdend. 6. De tool is klaar voor gebruik. 7. De tool is afgestemd op het niveau van het tweede leerjaar. 8. De tool bevordert de executieve functie organisatie.

Try-outs

Op vrijdag 7 maart heb ik de toolbox en de handleiding overhandigd aan mijn mentor. Vervolgens bespraken we samen hoe juffrouw Lydia de output concreet kan inzetten in de klas. Hierbij biedt ook de handleiding voor de leerkracht ondersteuning. We legden data vast waarop ik kwam lesgeven en/of observeren.

- Op maandag 10 maart gaf ik een les 'leren leren'. Hierin introduceerde ik kort de leerkuil, zodat de leerlingen begrepen waarom de aangereikte tools een meerwaarde zijn voor hun leerproces. Vervolgens formuleerde ik met de kinderen het eerste gezamenlijke weekdoel. Op deze manier kon mijn mentor observeren hoe dit in de praktijk wordt toegepast. Tot slot toonde ik mijn materialen aan de leerlingen en legde ik uit hoe zij me konden helpen bij het testen van de output.
- Op dinsdag 18 maart gaf ik in co-teaching een les rond begrijpend lezen, waarbij *de Wachtwijzer* ('stop', 'denk', 'doe') een handig hulpmiddel was om een geschikte tekst te selecteren op basis van interesse en leesniveau. Daarnaast was deze les een goede gelegenheid om *het Vragenvarkentje* ('brein', 'boek', 'buur', 'baas') uit te testen, omdat de leerlingen bij begrijpend lezen vaak direct de hulp van de leerkracht inschakelen.
- Van maandag 10 maart tot aan de paasvakantie test mijn mentor dagelijks de eerste versie van mijn toolbox binnen verschillende leergebieden. Daarnaast formuleert ze samen met de leerlingen elke maandagochtend een weekdoel rond zelfsturing. Dit gebeurt telkens na het kringgesprek, zodat het opstellen van een weekdoel een vaste plaats krijgt binnen de wekelijkse routine.

Tijdens dit moment deelt mijn mentor het onderwerp van de week mee en stelt vervolgens gerichte vragen om samen met de leerlingen tot een helder en concreet doel te komen. Voorbeelden van zulke vragen zijn: "De woorden 'de bank opruimen' vormen nog geen goede zin. Hoe kan je deze zin veranderen naar ik-taal?" of "Hoe kunnen we ons doel specifieker maken, zodat het wél haalbaar wordt?"

Aan het einde van de week bespreekt juffrouw Lydia met de kinderen wat goed ging en hoe ze verder kunnen oefenen om te groeien in het behalen van het weekdoel.

- Elke vrijdagmiddag ga ik naar Vrije Basisschool De Puzzel om de resultaten te bespreken en te noteren.

Na de paasvakantie komen de drie behandelde weekdoelen opnieuw aan bod om na te gaan of de leerlingen de aangereikte tools onder de knie hebben. Tijdens deze periode vindt ook elke vrijdagmiddag een evaluatiegesprek plaats tussen juffrouw Lydia en mij, waarin de resultaten worden besproken.

Foto's van de try-outs:

Op aanraden van mijn mentor heb ik een brief opgesteld voor de ouders om expliciet te vragen welke leerlingen herkenbaar opgenomen mogen worden in mijn bachelorproef. Na goedkeuring van mijn promotor werd de brief meegegeven aan de leerlingen. De volgende foto's heb ik gemaakt tijdens mijn try-outs:

Afbeelding 1: De Pauzepizza¹

Afbeelding 2: Het Vragenvarkentje²

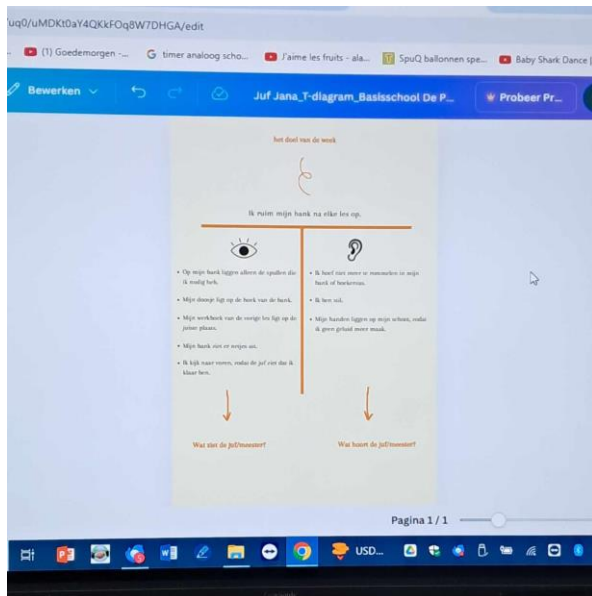
Afbeelding 3: De Boekentas Bingo³

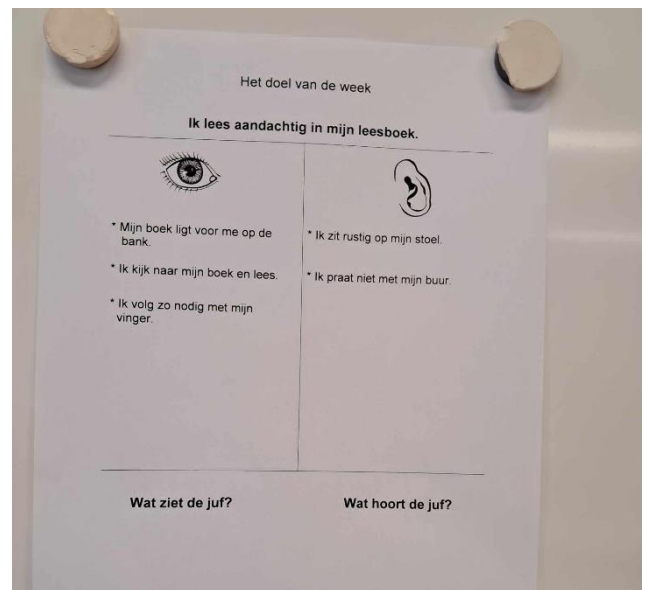
Afbeelding 4: De Wachtwijzer⁴

Afbeelding 5: De Groeimeter door juffrouw Lydia⁵

Afbeelding 6: het eerste T-diagram (try-out Jana)⁶

Afbeelding 7: het tweede T-diagram (try-out juffrouw Lydia)⁷

Afbeelding 8: de klasgroep ontvangt de toolbox⁸

⁸ Afbeelding 1-8: foto's uit eigen archief.

Resultaten en bijsturing output

Resultaten

1. De Smarti-gids (checklist om doelen te stellen):

+ Tijdens de try-outs merkten mijn mentor en ik dat *de Smarti-gids* een handig hulpmiddel was voor de leerkracht en de leerlingen om na te gaan of het gezamenlijke weekdoel aan alle voorwaarden voldeed. Door deze tool te gebruiken, werden de doelen **zeer concreet**, waardoor alle kinderen duidelijk wisten waaraan ze moesten werken.

- In eerste instantie gaf ik **elke leerling** een doelenchecklist. Na het opstellen van het gezamenlijke doel op het bord, bijvoorbeeld 'Ik ruim mijn bank na elke les op', controleerden de kinderen zelfstandig of deze zin correct en volledig was. Waar ik geen rekening mee had gehouden, was dat de leerkracht **steeds de juiste zin op het bord moest schrijven**, wat de leerlingen snel merkten. Om deze reden zoek ik een organisatorische oplossing, zodat de leerlingen kritisch blijven nadenken over het opgestelde doel. Dit is namelijk essentieel wanneer ze overstappen naar persoonlijke doelen.

Opmerking: Het opstellen van **een T-diagram**, waarin werd aangegeven hoe de leerkracht kon zien/horen dat een leerling een doel had bereikt, was nog een noodzakelijke tussenstap. Hierdoor kregen de leerlingen namelijk een houvast via objectieve evaluatiecriteria. Mijn mentor heeft besloten om het opstellen van een T-diagram na de paasvakantie voorlopig voort te zetten.

2. De Groeibloem (zelfevaluatie voor het doel van de week):

+ Mijn mentor vond het zeer positief dat de metafoor van een groeiende bloem werd gebruikt om zelfreflectie te stimuleren. Doordat er geen gebruik werd gemaakt van trieste smileys, viel het ons op dat alle leerlingen durfden om zichzelf **eerlijk te beoordelen**.

+ Op dinsdag 25 maart heb ik oudercontacten bijgewoond. Elke vrijdag namen de leerlingen *de Groeibloem* mee naar huis om aan hun ouder(s) te tonen waaraan ze hadden gewerkt. Een ouder gaf aan dat zijn zoon thuis nu ook meer aandacht besteedt aan opruimen. Mijn mentor vond het een meerwaarde dat de tool **ouders** betrok bij de zelfsturing van hun kind.

+ Op vrijdagen gaf juffrouw Lydia schriftelijke feedback aan elke leerling over hoe hij of zij verder kon groeien in het weekdoel. Zo werd het voor de leerlingen zeer **duidelijk** hoe ze konden blijven **oefenen**.

- Tijdens de eerste try-out werkten de leerlingen een week lang aan hun weekdoel, namelijk het opruimen van hun bank. Na afloop van de week merkten we echter dat bepaalde werkplekken opnieuw slordig waren. Sommige leerlingen **stopten** dus met het werken aan hun doel. Als bijsturing stelde juffrouw Lydia voor om regelmatig **steekproeven** uit te voeren om te controleren welke leerlingen het gedrag bleven volhouden. Deze methode werd onmiddellijk ingezet en toonde al positieve effecten.

- De '**medaille en missie'-methode** bleek enkel effectief voor de twee hoogbegaafde leerlingen. Andere kinderen hadden meer ondersteuning nodig om te ontdekken wat ze al goed deden en hoe ze verder konden oefenen.

3. De Groeimeter (tool voor de leerkracht om de vorderingen van de leerlingen bij te houden):

+ Mijn mentor gaf aan dat *de Groeimeter* een **snelle** en efficiënte manier was om de voortgang in kaart te brengen. De wasknijpers zorgden ervoor dat juffrouw Lydia **subtiel** kon aanduiden welke leerlingen meer of minder ondersteuning nodig hadden.

4. De Wachtwijzer ('stop', 'denk', 'doe'):

+ Tijdens de try-outs merkten we dat de leerlingen al **minder fouten** maakten wegens **snelheid** wanneer *de Wachtwijzer* erbij genomen werd. Dankzij deze tool werden de kinderen eraan herinnerd hoe belangrijk het is om eerst goed na te denken.

+ De leerlingen waren erg **gemotiveerd** om *de Wachtwijzer* spontaan te gebruiken bij moeilijkheden, vooral omdat ze zelf de wijzer mochten draaien naar de juiste fase.

+ Wegens het succes van *de Wachtwijzer* zette juffrouw Lydia deze ook in tijdens **dictees**. Bij het eerste woord mochten de leerlingen de wijzer fysiek gebruiken om de verschillende fases aan te duiden. Bij de volgende woorden mochten ze enkel nog naar de tool kijken om afleiding te voorkomen. De stappen van de wijzer volgden de leerlingen vanaf dan in gedachten.

+ Juffrouw Lydia heeft *de Wachtwijzer* aan collega's getoond. Het schoolteam wil deze tool graag in **alle klassen** inzetten om de leerlingen te helpen hun impulsen beter te controleren.

5. De Pauzepizza (tussendoortjes die executieve functies bevorderen):

+ De kinderen vroegen **spontaan** naar *de Pauzepizza* na een moeilijke les.

+ De leerlingen merkten niet dat ze hun executieve functies trainden tijdens het spelen. Hierdoor voelde *de Pauzepizza* als **ontspanning**.

- De spellen zijn al vaak gespeeld. Juffrouw Lydia zou graag **meer spelideeën** ontvangen om executieve functies te bevorderen.

6. Het Vragenvarkentje ('brein', 'boek', 'buur', 'baas')

- + Dankzij **het grote formaat** kon mijn mentor snel naar deze tool verwijzen indien nodig.
- + Juffrouw Lydia vroeg regelmatig aan de leerlingen om de fases in **hun eigen woorden** uit te leggen. Ze konden dit al vlot, wat hen zal helpen om de methode binnenkort spontaan toe te passen.
- In sommige lessen mocht de fase 'buur' niet doorlopen worden, omdat de taak **individueel** moest worden uitgevoerd. Dit veroorzaakte soms verwarring.

7. De Boekentas Bingo (controle of de boekentas compleet is voordat de leerlingen naar huis vertrekken)

- + De leerlingen waren **gemotiveerd** om hun boekentas te controleren, doordat ze zelf bolletjes mochten kleuren.
- + De kinderen vonden het **duidelijk** welke benodigdheden standaard in hun boekentas moesten zitten en welke op een specifieke dag.
- + Het schoolteam wil graag *de Boekentas Bingo* in **alle leerjaren** inzetten, omdat veel leerlingen baat zouden hebben bij deze controle.

8. De handleiding voor de leerkracht

- + Mijn mentor gaf aan dat de **theorie** over zelfregulerend leren en zelfsturing helder werd uitgelegd.
- + De handleiding werd **professioneel** en **eenvoudig** geschreven, zodat ook leken in het onderwerp de uitleg begrijpen.

Bijsturingen in de output:

- *De Smarti-gids* wordt tijdens de volgende try-out **op het bord geprojecteerd** na het opstellen van het gezamenlijke weekdoel. Vervolgens bekijken de leerlingen klassikaal of er nog een 'smartie' ontbreekt en geven ze suggesties. Hierdoor blijft het kritisch denken behouden.
- In *de Groeibloem* ga ik de '*medaille en missie*'-methode vervangen door een **kruisjessysteem**, zodat alle leerlingen hun blad kunnen invullen. Vervolgens worden successen en groeikansen via een **kindgesprek** besproken, aangezien enkel kruisjes zetten niet voldoende is om te groeien in een bepaald doel.
- Voor *de Pauzepizza* ga ik een **tweede legende** ontwerpen met korte spellen die executieve functies bevorderen. Op deze manier krijgt juffrouw Lydia meer inspiratie om *de Pauzepizza* in te zetten in de klas.
- Op advies van mijn promotor ga ik voor de tweede try-out een extra tool creëren die verdergaat dan het klasgebeuren. Veel leerlingen vergeten regelmatig iets voor de **zwemles**. Om deze reden ga ik een variant van *de Boekentas Bingo* ontwerpen om hen te helpen bij het controleren van hun zwemzak.
- De **handleiding** wordt waar nodig aangepast om de bovenstaande elementen te verbeteren. Daarnaast wordt in de uitleg over *het Vragenvarkentje* verduidelijkt dat de fase '**buur**' mag worden overgeslagen indien de les er zich niet toe leent.

Bijsturingen in het rapport:

- In de les werd aangeraden om de ontwerpcriteria te **nummeren**, zodat de structuur in dit document bewaard kan blijven. Dit wordt toegepast in zowel de opsomming van de ontwerpcriteria als de tabel.
- Tijdens het gesprek op woensdag 2 april gaf mijn promotor aan dat ik iets **nauwkeuriger** mocht omschrijven hoe mijn mentor precies te werk gaat bij het opstellen van een **weekdoel**. Ik ga dit onderdeel gedetailleerder verwerken in mijn rapport bij de beschrijving van de try-outs.
- Mijn promotor raadde aan om **meer foto's** toe te voegen van de leerlingen in **actie**, omdat deze mijn resultaten beter kunnen onderbouwen. Om deze reden ga ik in overleg met mijn mentor meerdere momenten plannen om foto's te nemen in de klas.

Foto's van het hertesten:

Afbeelding 9: testen van nieuwe spellen (De Pauzepizza)⁹

Afbeelding 10: hertesten van de zelfevaluatie (De Groeibloem)¹⁰

Afbeelding 11: testen van de nieuwe tool (De Zwem Bingo)¹¹

¹¹ Afbeelding 9-11: foto's uit eigen archief.

Resultaten na de tweede try-out:

- Tijdens de eerste try-out viel het op dat niet alle leerlingen participeerden bij het opstellen van het weekdoel. Om deze reden voerde juffrouw Lydia na de paasvakantie een **rotatiesysteem** in, zodat iedere leerling de kans kreeg om input te geven. Elke maandagochtend werden er reeds drie leerlingen gekozen via *Het Vertelhuisje* om iets te vertellen over hun weekend. De kinderen die via dit systeem getrokken werden, mochten voortaan ook de leiding nemen bij het opstellen van het weekdoel. Zo kregen telkens andere leerlingen de kans om het voortouw te nemen.
- De leerlingen merkten bij het invullen van *de Smarti-gids* dat het definitieve weekdoel **nooit foutief op het bord geschreven werd** door de leerkracht. Hierdoor zetten ze in elke 'smartie' een kruisje **zonder kritisch te reflecteren over de formulering van dit weekdoel**. Om deze reden hebben mijn mentor en ik het document niet meer individueel afgedrukt, maar op het bord geprojecteerd om zo klassikaal te verbeteren. Op deze manier werden de leerlingen opnieuw gestimuleerd om kritisch na te denken.
- Bij *de Groeibloem* werd een nieuw **kruisjessysteem** ingevoerd, zodat alle leerlingen, ongeacht hun leerstatus, de kans kregen om zichzelf op het einde van de week te evalueren. Vervolgens hield mijn mentor **kindgesprekken** met de leerlingen die zichzelf duidelijk foutief hadden ingeschat of nog veel ondersteuning nodig hadden. Zo konden deze kinderen toch onder begeleiding de '*medaille en missie*'-methode toepassen. Elke leerling bleef schriftelijke feedback ontvangen van de leerkracht om inzicht te krijgen in de eigen groeikansen. Door deze wijziging werd er beter ingespeeld op de zone van de naaste ontwikkeling, waardoor de leerlingen zich competentier voelden.
- Na de paasvakantie testten de leerlingen **de tweede legende** van *de Pauzepizza* uit. Het was opmerkelijk dat de kinderen door de variatie **meer zin** kregen in spelletjes die executieve functies bevorderen.
- Op donderdag 24 april werd *de Zwem Bingo* voor het eerst uitgetest. Vooraleer de leerlingen naar huis vertrokken, overliep juffrouw Lydia aan de hand van een **grote A4-versie** wat er in de zwemzak moest zitten. Vervolgens kregen de leerlingen een kleine versie van *de Zwem Bingo* mee naar **huis** om zo de ouders te kunnen helpen bij het maken van de zwemzak. Op vrijdag werd *de Zwem Bingo* opnieuw ingeleverd bij de leerkracht, zodat er geen tools verloren gingen. Juffrouw Lydia was erg tevreden met deze uitbreiding, omdat op deze manier ook de ouderbetrokkenheid verhoogd werd. Tot slot gaf ze aan dat meerdere leerlingen vertelden thuis geholpen te hebben bij het maken van hun zwemzak.

Concluderen

In onze snel evoluerende maatschappij willen leerkrachten hun leerlingen steeds vaker van jongs af aan voorbereiden op de toekomst. Daarbij vormt het leren nemen van verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces een essentieel onderdeel van de 21e-eeuwse vaardigheden. Om dit te bereiken hebben lagereschoolkinderen gerichte ondersteuning nodig van de leerkracht. Het stimuleren van zelfsturing op jonge leeftijd krijgt om deze reden meer en meer populariteit binnen het onderwijs, met als doel leerlingen te brengen tot levenslange zelfsturing.

Ook juffrouw Lydia toonde veel interesse in het bevorderen van zelfsturing bij leerlingen van het tweede leerjaar, aangezien er binnen haar klas nog groeimogelijkheden waren op dit vlak. Na een literatuurstudie over zelfregulerend leren en zelfsturing, het bevragen van experts via interviews en het bezoeken van Freinetschool 't Perenboompje, kozen we ervoor om een toolbox te ontwikkelen. Daarnaast hielp de workshop over executieve functies mij om het verschil tussen verwant jargon beter te begrijpen, wat essentieel was om weloverwogen keuzes te maken.

Een belangrijke voorwaarde om tot zelfsturing te komen, is dat leerlingen leren doelen formuleren. Een duidelijke richting is immers noodzakelijk om zichzelf te kunnen sturen. Daarnaast is zichzelf kunnen evalueren essentieel om vorderingen te maken. Dit gebeurt dagelijks, zowel door de leerling als door de leerkracht. De nadruk ligt hierbij op het inspanningsniveau, zodat het kind inzicht krijgt in de eigen sterktes en groeikansen. Voordat een leerling tot zelfregulering – en uiteindelijk tot zelfsturing – kan komen, doorloopt hij of zij drie niveaus. Hierbij is het cruciaal dat de leerkracht steeds scaffolding toepast. Tot slot is het van belang om vakoverschrijdend te werken, zodat de leerlingen frequent kunnen oefenen met het verwerven van nieuwe vaardigheden in diverse contexten.

Op basis van deze ontwerpcriteria ontwierp ik een toolbox bestaande uit 8 tools en een handleiding voor de leerkracht. De focus lag voornamelijk op de executieve functies taakinisatie, organisatie, volgehouden aandacht en reactie-inhibitie, aangezien deze in het begin van het schooljaar nog onvoldoende tot uiting kwamen bij de kinderen. De leerlingen en de leerkracht reageerden erg positief op de gemaakte materialen. De kinderen beleefden plezier in het controleren van hun boekentas, bleven extra aandacht schenken aan de geziene weekdoelen en leerden zichzelf kritisch te beoordelen. Ik ben me ervan bewust dat de leerlingen niet volledig tot zelfsturing zijn gekomen door mijn testperiode, maar zij hebben duidelijke stappen in deze richting gezet.

Verantwoordelijkheid kunnen nemen voor het eigen leerproces is niet alleen zinvol in de lagere school, maar het is de grootste succesfactor in het leven (Vandekeybus, 2024). Het helpt bijvoorbeeld om op latere leeftijd voorbereid aan examenperiodes te starten en om in je carrière efficiënt te werken. Dit voorbeeld kwam op een lager niveau voor in de klas van juffrouw Lydia. De leerlingen maakten hun dictee met behulp van *de Wachtwijzer*, waarbij de 'stop', 'denk', 'doe'-methode werd toegepast. Hierdoor werden snelheidsfouten duidelijk vermeden, wat zeker een meerwaarde vormde voor de klas.

Een kritische noot is dat de resultaten niet representatief zijn voor heel onze samenleving, aangezien de testperiode van korte duur was en in slechts één klas plaatsvond. De voordelen van zelfsturing worden echter sterk aangeraden in de literatuur (Peeters, 2022) en door expert Geert Vandekeybus (2024), met wie Vrije Basisschool De Puzzel contact heeft. Om deze reden verwacht ik dat juffrouw Lydia doorheen de jaren nog positieve effecten zal

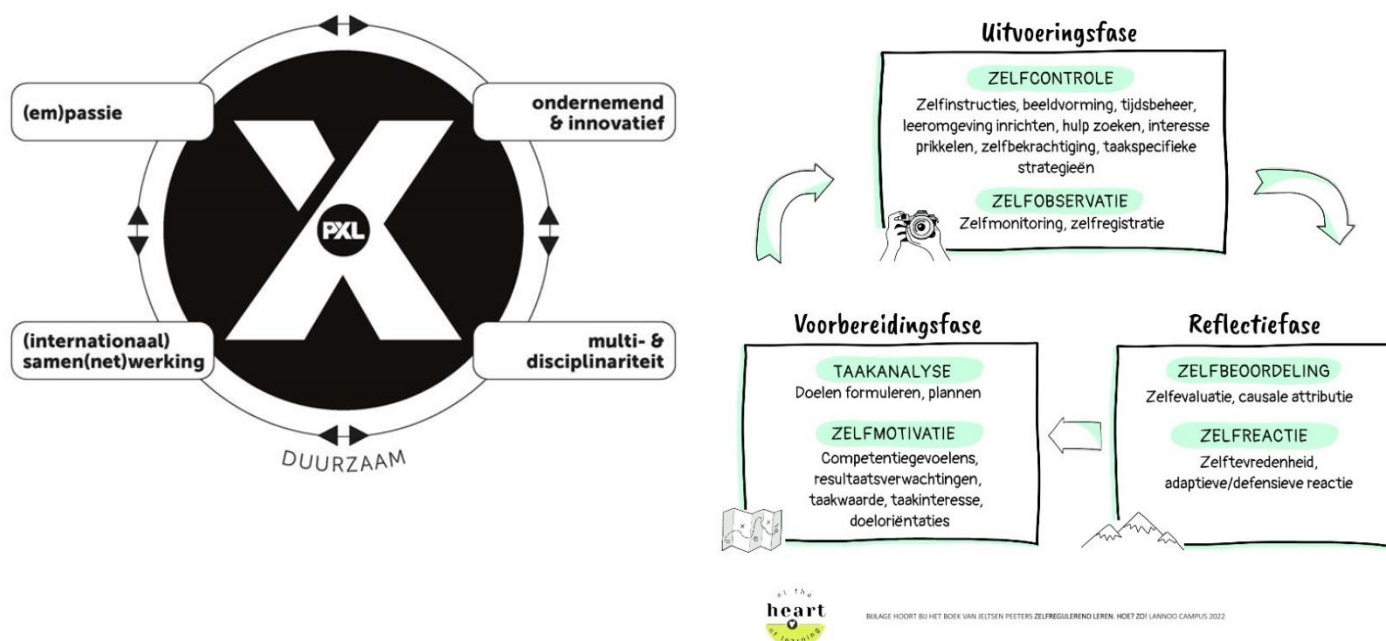
opmerken in de klaspraktijk.

Tot slot gaf mijn mentor aan dat ze volgend jaar mijn toolbox blijft gebruiken om zelfsturing te bevorderen. Daarnaast was het lerarenteam erg enthousiast over de materialen, waardoor ze misschien geleidelijk aan schoolbreed te werk kunnen gaan. Tijdens de personeelsvergadering werd aangegeven dat *de Boekentas Bingo* en *de Zwem Bingo* zeker doorgetrokken worden naar alle leerjaren, aangepast aan de leeftijd van de leerlingen. Een mogelijke vervolgstap is om de weekdoelen en de materialen te integreren in buitenschoolse contexten, zoals een sportdag en schooluitstappen. Zo leren de kinderen om zelfsturing breder te zien dan enkel in de klas.

X-factor

Mijn onderzoek sluit nauw aan bij het cyclisch model van Zimmerman over zelfregulerend leren, zoals weergegeven in onderstaand figuur (Peeters, 2022). Hoewel mijn bachelorproef focust op zelfsturing, ben ik me ervan bewust dat zelfregulerend leren een essentiële voorwaarde vormt om dit te bereiken. De voorbereidende, uitvoerende en reflectieve fases moeten steeds doorlopen worden om later tot zelfsturing te kunnen komen. Het was dus noodzakelijk om jargon goed te beheersen (*X: disciplinariteit*). Elke fase is gekoppeld aan meerdere tools, waardoor de leerlingen systematisch worden begeleid richting levenslange zelfsturing. Hiermee draag ik bij aan *SDG 4*, waarbij kinderen op een kwalitatieve manier het lager en secundair onderwijs kunnen doorlopen door het behalen van doeltreffende leerresultaten (*target 4.1*).

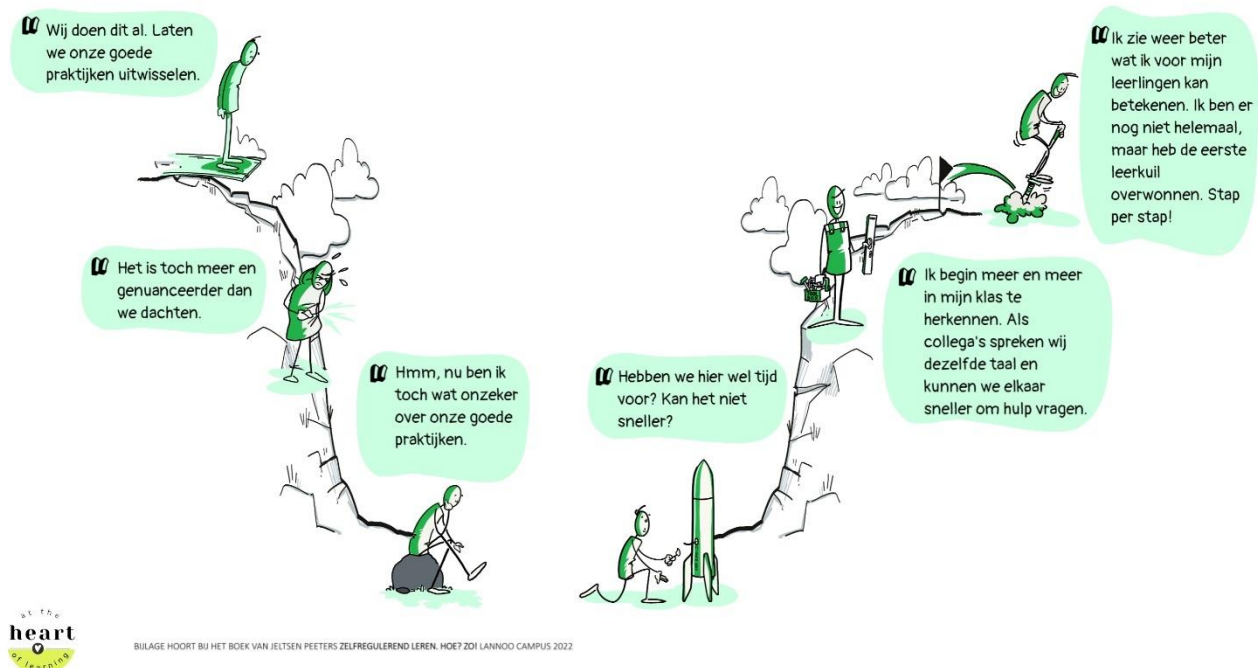
ZIMMERMANS CYCLISCH model van zelfregulerend leren

Door leerlingen al op jonge leeftijd vaardigheden rond zelfsturing aan te leren, krijgen zij ongeacht hun thuissituatie of ondersteuningsbehoeften de kans om hun leerproces zelf in handen te nemen. Ze verwerven op die manier de noodzakelijke kennis en vaardigheden in een krachtige leeromgeving om uit te groeien tot zelfredzame burgers. Zo wordt zelfsturing een duurzame levenswijze (*target 4.7a*).

Daarnaast ondersteunt mijn onderzoek **SDG 3**: 'Goede gezondheid en welzijn', doordat zelf het leerproces in handen nemen de mentale veerkracht van kinderen versterkt (**target 3.4**). Leerlingen leren namelijk omgaan met moeilijkheden via het doorlopen van de leerkuil (Peeters, 2022), waardoor ze sterker worden in het omgaan met tegenslagen en hun motivatie behouden.

De LEERKUIL: diepgaand leren over zelfregulerend leren

Naast de nood die zich voordeed in de klas van juffrouw Lydia, vertrok mijn onderzoek vanuit een persoonlijke interesse in het thema 'zelfsturing bij jonge kinderen', aangezien dit verder reikt dan het overbrengen van leerinhouden. Al van jongs af aan had ik de wens om kinderen te ondersteunen in het ontwikkelen van zelfkennis, zelfvertrouwen en het leren omgaan met uitdagingen. Deze nieuwsgierigheid groeide verder na mijn bronnenonderzoek, waardoor ik gericht op zoek ging naar concrete voorbeelden en praktijkervaringen. Tijdens de gesprekken met lectoren en externe partners deelden we deze passie met elkaar. Ik leerde dat samenwerken met externen vraagt om actief luisteren en respect voor elkaars verwachtingen. Om deze reden nam ik feedback steeds ter harte, ook wanneer dat betekende dat ik mijn oorspronkelijke plan moest bijsturen. (X: (em)passie).

De samenwerking met deze professionals verliep vlot dankzij transparante communicatie. Samen gingen we op zoek naar innovatieve ideeën om juffrouw Lydia en haar klas te ondersteunen. Bovendien kozen mijn mentor en ik bewust voor een co-creatie, waarbij ik de eerste try-outs uitvoerde en zij deze nadien zelfstandig overnam. Zo raakte juffrouw Lydia volledig vertrouwd met de inhoud van mijn onderzoek, waardoor zij volgend schooljaar samen met haar team verder kan werken aan kwaliteitsvol onderwijs (X: samenwerking).

Tot slot ben ik de opleiding gestart als een studente met behoorlijke faalangst, wat het nemen van initiatief in het begin moeilijk maakte. Door in dialoog te gaan met experts, deel te nemen aan de workshop over executieve functies en Freinetschool 't Perenboompje te bezoeken, heb ik grote stappen gezet op het vlak van ondernemingszin. Daarnaast heeft het presenteren van mijn bachelorproef tijdens een personeelsvergadering mijn zelfvertrouwen in het communiceren versterkt, doordat ik op een overtuigende manier de meerwaarde van dit onderzoek kon toelichten. Vrije Basisschool De Puzzel gaf aan geïnspireerd te zijn om verder te groeien op het vlak van zelfsturing, waardoor ze hun leerlingen in de toekomst nog beter kunnen ondersteunen in hun leerproces (X: *ondernemend*).

Bronnenlijst

Gaschler, R., Kubik, V., & Frey, I. (2021). Promoting Self-Regulated Learning: Training, Feedback, and Addressing Teachers' Misconceptions. *Psychology Learning & Teaching* 20(3), DOI: 10.1177/14757257211036566

Opgenhaffen, T. (2020). *Leren. Hoe? Zo!: Aan de slag in de klas*. Uitgeverij LannooCampus: Tielt.

Peeters, J. (2022). *Zelfregulerend leren. Hoe? Zo!: Gids voor leraren*. Uitgeverij LannooCampus: Leuven.

Geraadpleegde werken:

CEGO, & Van Oosten, N. (2021). *Zelfsturing: In het basisonderwijs met 6- tot 12-jarigen*. Uitgeverij LannooCampus: Tielt.

Heinze, E. (2024). *Executieve vaardigheden: coaching*. [PowerPoint-slides]. PXL-Education, Hogeschool PXL.

Heirweg, S., De Smul, M., Merchie, E., Devos, G., & Van Keer, H. (2020). Do you reap what you sow? The relationship between primary school students' self-regulated learning and student, teacher, and school determinants. *School Effectiveness and School Improvement*, DOI: 10.1080/09243453.2020.1797829

Laevers, F., Aerden, I., Bertrands, E., Daems, M., Declercq, B., & Wassink, D. (2018). *Instrument voor de observatie van de leeromgeving (6- tot 12-jarigen) - Ondernemingszin herkennen en waarderen*. KU Leuven.

Vandekeybus, G. (2023). *Zelfsturing leer je niet zelfgestuurd*. [PowerPoint-slides]. KU Leuven.

Bijlage 1: interviewleidraad

- Ik stel mezelf kort voor.
- Ik bedank de expert voor zijn/haar aanwezigheid.
- Ik licht mijn onderzoek beknopt toe aan de hand van het praktijkprobleem en de onderzoeksvraag.

- Ik stel de volgende vragen om mijn bronnenonderzoek te vervolledigen:
 - Wat zijn volgens u de voordelen van vroeg inzetten op zelfsturing?
 - ➔ Zijn er ook nadelen verbonden aan het (te) vroeg inzetten?
 - ➔ Welke kenmerken hebben kinderen voor wie zelfsturing mogelijk nog te vroeg komt? Hoe kan je hiermee omgaan in de praktijk?
 - ➔ Wat beschouwt u als de ideale leeftijd om te starten met het bevorderen van zelfsturing?
 - 'Zelfsturing' is een ruim begrip in de literatuur. Op welke elementen kan je als leerkracht letten om er zeker van te zijn dat je daarrond werkt?
 - ➔ Wat zou er in het eerste leerjaar al gebruikt kunnen worden om leerlingen voor te bereiden op zelfsturing?
 - ➔ Zijn er specifieke vaardigheden die leerlingen in het tweede leerjaar al kunnen ontwikkelen?
 - Welke strategieën of tools kent u die ingezet worden om leerlingen zelfstandigheid te bieden in de klas?
 - ➔ Welke strategieën werken volgens u het beste specifiek in het tweede leerjaar?
 - Is het effectiever om een lessenreeks te ontwerpen rond zelfstandig werken of om de strategieën te verwerken in algemene lessen?
 - ➔ Wat zijn volgens u de voor- en nadelen van beide aanpakken?
 - Op welke manier kan je differentiatie bieden tijdens het zelfgestuurd werken?
 - Welke tips wilt u aan leerkrachten meegeven om zelfsturing toegankelijk te maken voor de eerste graad?
 - Bent u bekend met scholen die duidelijke praktijkvoorbeelden van zelfsturing toepassen?
- Ik bedank de expert voor het interview.
- Ik vraag de expert vriendelijk of ik opnieuw contact mag opnemen bij bijkomende vragen of om een antwoord nog verder uit te diepen.

Bijlage 2: observatieschema – Freinetschool 't Perenboompje

Bachelorproef
Observatie: Freinetschool 't Perenboompje, Peer

Jana Kerfs
13/12/2024

Zelfsturing bij leerlingen van de eerste graad in Freinetschool 't Perenboompje			
Gedrag van lkr. + lln.	0	+	++
Voorbeelden			
De lkr. als rolmodel			
• De lkr. maakt gebruik van materialen die zelfsturing bevorderen.			
• De lkr. hanteert expliciete instructies over adequate strategieën/tools.			
• De lkr. modelt de verwachte gedragingen van de lln.			
Autonomie			
• De lln. nemen zelfstandig weldoordachte beslissingen . (keuzes maken)			
• De lln. tossen de taak zelfstandig (individueel, partnerwerk, groep) op .			
• De lln. maken zelf gebruik van hulpmiddelen om hun koers bij te sturen.			
Organisator			
• Er worden heldere doelen opgesteld.			
• De lln. volgen een systematische wijze om de opdracht te voltooien.			
• De lln. bewaken zelf de tijd . (timemanagement)			
Reflectie			
• De lln. reflecteren op hun eindresultaat .			
• De lln. reflecteren op hun leerproces .			
• De lln. maken koppelingen naar eerdere of toekomstige opdrachten.			

**EDUCATIEVE BACHELOROPLEIDING
VOOR LAGER ONDERWIJS**

Bachelorproef

Output

Op weg naar zelfstandigheid!
Zelfsturing in het tweede leerjaar

Inhoudstafel

Inhoudstafel.....	2
Output	3
1. De handleiding.....	4
2. De Smarti-gids	33
3. De Groeibloem.....	35
4. De Groeimeter	38
5. De Wachtwijzer	39
6. De Pauzepizza.....	40
7. Het Vragenvarkentje	43
8. De Boekentas Bingo	44
9. De Zwem Bingo	46

Output

Om het praktijkprobleem in Vrije Basisschool De Puzzel aan te pakken, ontwikkelde ik een toolbox met **acht tools** en een bijhorende **handleiding**. Deze tools zijn dagelijks inzetbaar door zowel de leerlingen als de leerkracht en hebben als doel zelfsturing in het tweede leerjaar te bevorderen.

Elke tool versterkt één of meerdere executieve functies, die essentieel zijn voor het ontwikkelen van zelfsturing.

Hierna volgt een korte beschrijving van elke tool. Een uitgebreide toelichting met instructies en voorbeelden is terug te vinden in de handleiding.

1. De handleiding

De handleiding voor de leerkracht werd ontworpen in Canva en is geschreven in een professionele, maar toegankelijke stijl. Op deze manier is de inhoud ook begrijpelijk voor leken. In de handleiding licht ik kort het verschil toe tussen 'zelfregulerend leren' en 'zelfsturing', omdat deze begrippen in de literatuur vaak door elkaar worden gebruikt. De toelichting is gebaseerd op diverse bronnen, die vermeld staan op de laatste pagina van de handleiding. Voorts leg ik uit hoe de leerkracht zijn of haar gedrag kan aanpassen, afhankelijk van de fase van zelfsturing waarin de leerlingen zich bevinden.

Daarnaast bevat de handleiding concrete tips voor de leerkracht om zelfsturing in de klas te stimuleren, zoals het gebruik van een T-diagram en het organiseren van stille werktijd. Bovendien wordt uitgelegd waarvoor elke tool dient, hoe deze ingezet kan worden in de klaspraktijk en wat de meerwaarde ervan is.

ZELFSTURING IN DE EERSTE GRAAD

(basisonderwijs)

*Handleiding voor
leerkrachten*

Voorwoord

Beste lezer

Ik ben Jana Kerfs, een derdejaarsstudente Leraar Lager Onderwijs aan Hogeschool PXL in Hasselt. In het kader van mijn bachelorproef onderzoek ik het onderwerp **zelfsturing** in het tweede leerjaar. Dit concept krijgt steeds meer aandacht in het onderwijs, maar de uitdaging ligt voornamelijk in het vertalen van de theorie naar concrete en bruikbare materialen voor de eerste graad. Een uitdaging die ik enthousiast aanga, zodat onze kinderen kunnen leren om zelfverzekerd en zelfstandig te werken in de maatschappij van de toekomst.

Om u hierbij te ondersteunen, heb ik een **toolbox** ontwikkeld met acht praktische tools die u en uw leerlingen helpen om stappen te zetten richting zelfsturing.

Deze **handleiding** biedt u een heldere uitleg over zelfsturing, richtlijnen om uw aanpak af te stemmen op de zelfstandigheid van uw leerlingen en concrete tips voor in de klas. Bovendien leest u hoe elke tool werkt, hoe u deze kunt inzetten en wat de meerwaarde ervan is.

Ik wens u veel succes en inspiratie!

Terminologie in een notendop

U wilt graag zelfsturing stimuleren in uw klas, maar wat betekent dit precies? Hoe onderscheidt u zelfsturing van zelfregulerend leren? En hoe kunt u dit op een eenvoudige manier aan uw collega's uitleggen?

Op deze pagina vindt u eenvoudig geformuleerde antwoorden op al uw vragen over zelfsturing.

Het verschil tussen zelfregulerend leren en zelfsturing zit in hoe **zelfstandig** een leerling het leerproces kan doorlopen én hoeveel hulp de **leerkracht** daarbij geeft. Ik formuleerde aan de hand van enkele websites begrijpbare definities:

Zelfregulerend leren:

Zelfregulerend leren is een doorlopend proces. Hierin plant, bewaakt en evalueert de leerling het leerproces. De leerkracht blijft noodzakelijk om strategieën aan te leren, ondersteuning te bieden en feedback te geven.

(Zelfregulerend Leren - Onderwijskennis, 2021; Onderwijscommunity, 2023)

Zelfsturing:

Zelfsturing gaat net een stapje verder, want de leerling neemt zelf verantwoordelijkheid voor het leerproces. De leerling bepaalt dus ook zelfstandig doelen, middelen en methodes. Ondersteuning van de leraar is hier minder noodzakelijk. De leerling kent de aangeleerde strategieën en tools, en kan deze spontaan toepassen.

(Onderwijscommunity, 2023; Heida, 2024)

Het is heel normaal dat zelfregulerend leren en zelfsturing vaak samen voorkomen. Zelfregulerend leren is **noodzakelijk** om tot zelfsturing te komen. Om deze reden worden beide begrippen gehanteerd in de handleiding, maar steeds in de juiste context.

U bent het rolmodel!

Om tot zelfregulerend leren- en later dus ook tot zelfsturing- te komen, doorloopt elke leerling **drie niveaus**. Hierbij speelt uw gedrag een belangrijke rol. U kunt namelijk aan de hand van tijdelijke, aanpasbare steun (scaffolding) de leerling begeleiden om stapsgewijs de touwtjes in handen te nemen.

Het is mogelijk dat niet elke leerling even snel alle fases doorloopt, en dat is volkomen normaal. Elke leerling is **uniek** en heeft meer/minder tijd nodig om het gewenste gedrag en de tools eigen te maken.

Blijf **hoge verwachtingen** stellen voor álle leerlingen. Wanneer u uitstraalt dat u gelooft in de mogelijkheden van de kinderen, zullen zij extra gemotiveerd zijn om op weg te gaan naar zelfstandigheid!

Hieronder leest u wat elk niveau inhoudt en wat u kunt doen in de klaspraktijk.

1 Het observatieniveau

De eerste stap is het *observatieniveau*, waarin de leerling kennismaakt met zelfsturing. In deze fase neemt de leerling onbewust strategieën over door uw gedrag te observeren. Het is daarom belangrijk om het gewenste gedrag actief te demonstreren. Denk hierbij aan het opruimen van overbodige materialen zodra ze niet meer nodig zijn, hardop nadenken over een sporenbeleid bij het kiezen van het juiste spoor, of voordoen hoe u eerst de vraag grondig leest voordat u een oefening invult.

 Tip!: Maak gebruik van **het T-diagram** om uw verwachtingen te visualiseren (zie verder).

2 Het imitatie niveau

In de volgende stap, het *imitatieniveau*, probeert de leerling uw strategie zo goed mogelijk over te nemen. In deze fase is het belangrijk om een stapje terug te zetten en de leerling ruimte te geven om de strategie zelfstandig toe te passen.

Blijf wel **feedback** geven, maar vermijd vage opmerkingen, zoals "*Knap!*" of "*Goed zo!*" Richt u in de plaats daarvan op wat er precies goed ging. Bijvoorbeeld: "*Heel goed dat je je agenda meteen in je boekentas hebt gestoken, want die hebben we nu niet meer nodig.*" Dit helpt de leerling om bewust te worden van het juiste gedrag en het beter vast te houden.

3 Het niveau van zelfbeheersing/ zelfcontrole

In de laatste fase, *het niveau van zelfbeheersing of zelfcontrole*, kan de leerling de strategie of tool zelfstandig toepassen zonder uw hulp. Ook in deze fase is het belangrijk om een stap terug te doen en ruimte te geven voor zelfstandigheid.

Tip!: Stille werktijd is een effectieve manier om uw leerlingen de kans te bieden de geleerde tools eigen te maken. Tijdens deze momenten stellen de leerlingen geen vragen en passen ze de strategieën zelfstandig toe, wat hun zelfvertrouwen en zelfsturing versterkt.

Aangereikte tools

In de toolbox kunt u diverse **tools** terugvinden, die specifiek zijn ontworpen voor de eerste graad van het basisonderwijs. Deze tools bevorderen steeds één of meerdere **executieve functies**. Dit zijn aangeboren functies van onze hersenen, die ontwikkeld worden tot het einde van onze jeugd. U kunt dus nooit te vroeg beginnen met het bevorderen van zelfsturing in de klas!

Een handige manier om zelfsturing en executieve functies te begrijpen, is door ze te vergelijken met een **muziekband**. De executieve functies zijn de muziekinstrumenten van de bandleden, die op een bepaalde manier samenwerken. Het muziekstuk zelf kunt u vergelijken met zelfsturing. Het ontwikkelen van alle executieve functies (de muziekinstrumenten) is dus noodzakelijk om tot zelfsturing (het complete muziekstuk) te komen. (Smidts, 2018)

Op de volgende bladzijdes leest u welke tools de toolbox bevat, waarom ze een meerwaarde bieden en hoe u deze precies kunt inzetten in de klas. De focus ligt op de executieve functies **taakinitiatie**, **organisatie**, **volgehouden aandacht** en **reactie-inhibitie**.

De Smarti-Gids

Wat?

Als eerste vindt u in de toolbox een checklist terug, waarmee de leerlingen hun geschreven doel rond zelfsturing kunnen controleren.

Hoe zet ik deze tool in?

Werk gedurende **één week** met de leerlingen aan één doel. Het is aan te raden om eerst samen te oefenen met het formuleren van duidelijke doelen. Zo leren de leerlingen om **gezamenlijke doelen** te stellen. Zodra de klas vertrouwd is met deze werkwijze, kunt u hen ook **persoonlijke doelen** laten schrijven. Bespreek steeds **waarom** het zinvol is om het doel te behalen.

Tip!: Een goed geformuleerd doel is Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden en Inspirerend (**SMARTI**). Hoewel deze termen complex zijn voor kinderen in het basisonderwijs, kunt u hen als volgt laten kennismaken met de SMARTI-methode:

- S Specifiek:** Is het duidelijk wat je wil bereiken?
- M Meetbaar:** Hoe kan de juf/meester zien en horen dat ik het doel heb bereikt?
- A Acceptabel:** Heeft het doel nut? Helpt het mij om zelf te kunnen werken en leren?
- R Realistisch:** Is het doel haalbaar?
- T Tijdgebonden:** Kan ik het doel halen in één week?
- I Inspirerend:** Ben ik enthousiast om aan mijn doel te werken? Als ik er zin in heb, is de kans groter dat het lukt!

Overloop samen met de leerlingen de checklist. Laat hen steeds een kruisje zetten in de groene smartie, wanneer het doel voldoet aan het bijbehorende criterium. Als er geen kruisje gezet kan worden, bespreek dan met de leerling hoe het doel beter geformuleerd kan worden.

Voorbeeld: Een leerling schrijft: *“Ik wil niet afgeleid worden.”*

Het doel is bijna volgens de SMARTI-methode geformuleerd, maar het is niet realistisch. Kan je een hele week opletten zonder afgeleid te worden? Stel gerichte vragen om de leerling te helpen het doel aan te passen.

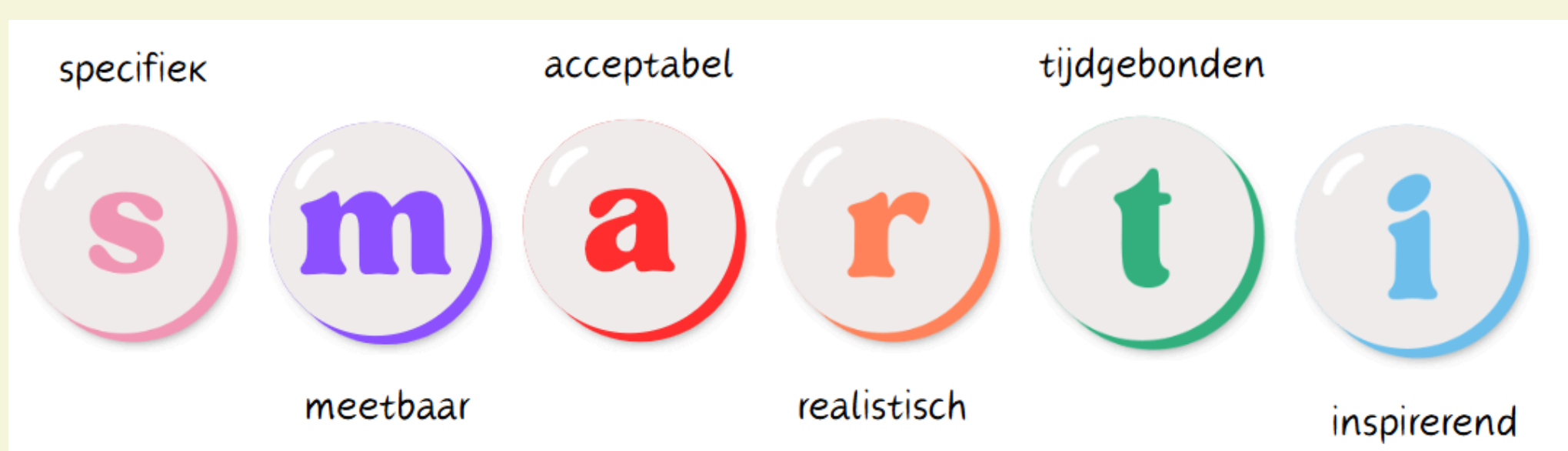
? Het is heel goed dat je niet afgeleid wil worden! Op welk moment wil je het liefst gefocust zijn? (Bv. Tijdens het maken van een taak.)

? Waardoor word je meestal afgeleid? (Bv. Het geluid van de beamer.)

? Wat kan je doen als je hierdoor afgeleid wordt? Zijn er hulpmiddelen? (Bv. Ik kan een koptelefoon opzetten.)

Na het gesprek kan de leerling het doel herformuleren, bijvoorbeeld: *“Ik zet steeds mijn koptelefoon op wanneer ik afgeleid word door de beamer tijdens het maken van een taak.”*

Op deze manier wordt duidelijk dat de leerling zich actief inspant om niet afgeleid te raken tijdens het maken van een opdracht. Ook het hulpmiddel (de koptelefoon) wordt benoemd, waardoor het doel realistisch wordt.

Wat is de meerwaarde van deze tool?

Zonder doelen heb je **geen richting** om jezelf naartoe te sturen. Het is nochtans belangrijk om te weten wat je wilt bereiken in een bepaalde termijn. Door de doelenchecklist te gebruiken, ontwikkelen de leerlingen de executieve functie **doelgericht doorzettingsvermogen**. De checklist bevat de SMARTI-methode, op een manier die begrijpelijk is voor kinderen. Zo wordt het duidelijk voor de leerlingen hoe ze kunnen groeien in het proces naar zelfsturing.

Doelen stellen is een belangrijke vaardigheid om later gestructureerde en heldere **planningen** op te stellen.

Tip!: Gebruik een **T-diagram** om te controleren of een doel meetbaar is.

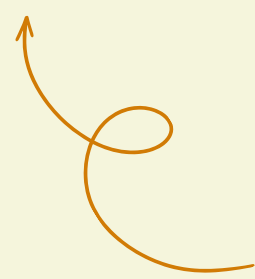

- Teken een T. Schrijf bovenaan het **doel** van de week, bijvoorbeeld: *“Ik ruim mijn bank na elke les op.”*
- Teken aan de linkerkant een oog. Hoe kan de juf/meester **zien** dat je je bank hebt opgeruimd? Noteer de antwoorden van de leerlingen.
- Teken aan de rechterkant een oor. Hoe kan de juf/meester **horen** dat je je bank hebt opgeruimd? Noteer de antwoorden van de leerlingen.

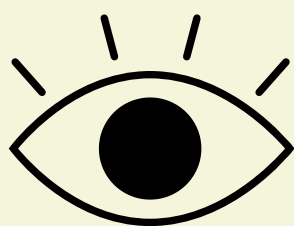
Door het T-diagram te gebruiken, wordt voor leerlingen duidelijk welk gedrag u verwacht. Dit maakt het eenvoudiger om het doel van de week te behalen. Op de volgende pagina vindt u een voorbeeld.

Voorbeeld:

het doel van de week

Ik ruim mijn bank na elke les op.

- Op mijn bank liggen alleen de spullen die ik nodig heb.
- Mijn doosje ligt op de hoek van de bank.
- Mijn werkboek van de vorige les ligt op de juiste plaats.
- Mijn bank ziet er netjes uit.
- Ik kijk naar voren, zodat de juf ziet dat ik klaar ben.

Wat ziet de juf/meester?

- Ik hoef niet meer te rommelen in mijn bank of boekentas.
- Ik ben stil.
- Mijn handen liggen op mijn schoot, zodat ik geen geluid meer maak.

Wat hoort de juf/meester?

De Groeibloem

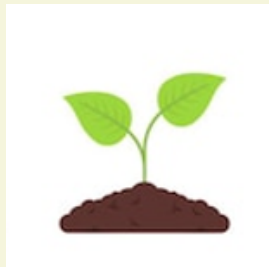
Wat?

De toolbox bevat ook een **zelfevaluatie** voor kinderen. Met deze tool leren uw leerlingen inschatten in hoeverre ze een doel rond zelfsturing beheersen.

Hoe zet ik deze tool in?

Bovenaan het blad schrijven de leerlingen het doel van de week op, bijvoorbeeld: *"Ik ruim na elke les mijn bank op."*

Elke dag evalueren ze zichzelf door aan te kruisen welke illustratie het beste bij hen past:

Ik weet wat de juf/meester van mij verwacht. Ik vind het nog moeilijk, maar ik ga erg mijn best doen om het doel te halen.

Ik heb al stappen vooruit gezet. Met de hulp van de juf/meester lukt het mij meestal wel.

Ik heb het gevoel dat ik het al goed kan. Soms lukt het zelfs al zonder hulp.

Dit doel gaat supergoed. Ik heb de juf/meester heel weinig of niet meer nodig.

Tip!: Maak de kinderen duidelijk dat ze niet elke week het hoogste niveau, de zonnebloem, hoeven te bereiken. De weg naar zelfsturing verloopt voor iedereen op een andere manier. Het is heel normaal dat sommige leerlingen sneller bepaalde doelen halen dan anderen. Benoem gerust dat elke stap vooruit een knappe prestatie is!

Vrijdag

Laat de leerlingen **op het einde van de week** een laatste keer aankruisen bij welk plantje hun voortgang op dat moment het beste past. Houd vervolgens een **mondelinge terugkoppeling**. Enkel illustraties aankruisen is namelijk niet voldoende om bewust te reflecteren. Om dit veilig te doen, kunt u werken met **hypothetische vragen**. Bijvoorbeeld: *“Stel dat ik de tweede prent heb aangekruist. Dit betekent dat het mij al lukt met de hulp van de juf/meester. Wat kan ik doen om het binnenkort zelf te kunnen? Op welke manier kan ik verder oefenen?”*

Tot slot kunt u aan het einde van de week voor elke leerling aangeven welke illustratie volgens u het beste bij hun voortgang past. Schrijf ook een kort en aanmoedigend berichtje om hen te helpen met hun verdere oefening. Doe dit volgens de **‘medaille en missie’-methode**: benoem wat al goed ging (medaille) en hoe ze nog kunnen oefenen (missie). Organiseer indien nodig een **kindgesprek**, bijvoorbeeld bij een opvallende inschattingsfout of bij blijvende moeilijkheden.

Wat is de meerwaarde van deze tool?

Wanneer leerlingen over zichzelf reflecteren, ontwikkelen ze de executieve functie **metacognitie**. Dit houdt in dat ze leren om een stapje terug te zetten en hun eigen voortgang te bewaken.

Het vermogen om te kijken naar wat goed gaat en wat nog beter kan, is een belangrijke vaardigheid die hen helpt gedurende hun hele schoolloopbaan. Denk bijvoorbeeld aan het studeren voor examens.

De Groeimeter

Wat?

De **Groeimeter** helpt u om de **voortgang** van de leerlingen op het gebied van zelfsturing eenvoudig bij te houden. In één oogopslag ziet u in hoeverre een leerling het ‘doel van de week’ beheerst, zodat u ondersteuning op maat kunt bieden.

Hoe zet ik deze tool in?

De meter bestaat uit **drie kleurzones**: rood, oranje en groen. Daarnaast bevat de set **13 wasknijpers** met de klasnummers van de leerlingen.

Nadat u met de kinderen het ‘doel van de week’ heeft geformuleerd, kunt u dagelijks bijhouden welke leerling meer of minder ondersteuning nodig heeft. Dat doet u door de wasknijper voor elke leerling in een bepaalde kleur te plaatsen. Hieronder kunt u een overzicht terugvinden van de **kleurzones**:

- **Rood**: De leerling heeft **veel ondersteuning** nodig om het doel te behalen.
- **Oranje**: De leerling is goed op weg, maar heeft **regelmatig hulp** nodig.
- **Groen**: De leerling **beheerst** het doel goed en gebruikt onmiddellijk de juiste **aanpak**.

U kunt de wasknijpers steeds van kleurzone **veranderen** indien dit nodig blijkt.

Wat is de meerwaarde van deze tool?

De *Groeimeter* maakt het mogelijk om **discreet** de dagelijkse vooruitgang van de leerlingen te volgen. De kinderen zien niet waar hun wasknijper is geplaatst, waardoor elke leerling hoge verwachtingen blijft stellen. Aan het einde van de week biedt deze tool een handig overzicht om gerichte feedback te geven op de **zelfevaluatie** van de leerlingen. Op deze manier helpt u de kinderen om de executieve functie *metacognitie* te bevorderen.

De Wachtwijzer

Wat?

De *Wachtwijzer* is een hulpmiddel waarmee uw leerlingen leren om eerst na te denken **vóóordat** ze iets zeggen of doen. Dit helpt hen om hun **impulsen** te beheersen en effectiever te handelen.

Hoe zet ik deze tool in?

De tool bevat een **cirkeldiagram** dat verdeeld is in drie gelijke delen: rood staat voor **‘stop’**, oranje voor **‘denk’** en groen voor **‘doe’**. Bovendien bevat elk vakje visuele ondersteuning voor de leerlingen. Hieronder vindt u een overzicht van elke fase met het bijbehorende symbool:

STOP!

In deze fase **stopt** de leerling met wat hij/zij aan het zeggen of doen is. Alle materialen worden neergelegd en het wordt **stil**.

DENK!

Geef de leerling minstens 10 seconden om **na te denken**. Wat moet ik precies doen? Wat heb ik nodig? Hoe ga ik het aanpakken?

DOE!

Nadat de leerling een effectieve strategie heeft bedacht, kan hij/zij de taak bewust en doordacht **uitvoeren**.

Laat de leerling telkens de **wijzer** naar de juiste fase plaatsen. Zo zien de kinderen duidelijk hoe ze hun denken en handelen kunnen aanpassen. U kunt de *Wachtwijzer* klassikaal inzetten vóór de start van de zelfstandige verwerking, maar de tool kan ook individueel worden gebruikt bij een probleem.

Wat is de meerwaarde van de tool?

De *Wachtwijzer* is ontworpen volgens de '**stoplichtmethode**', waardoor de leerling helder leert nadenken en impulsief gedrag vermijdt. Door deze tool in te zetten, werkt u aan de executieve functie **reactie-inhibitie**.

Leergebiedoverschrijdend

De *Wachtwijzer* kan niet alleen worden ingezet bij kennislessen, maar ook bij **Muzische Vorming, ICT** en **andere competenties**.

Jonge kinderen hebben bijvoorbeeld de neiging om direct op hun blad te tekenen. Dit kan leiden tot frustratie als het resultaat niet naar wens is, waardoor ze opnieuw willen beginnen. Door de stoplichtmethode leren ze **vooraf na te denken** over het gewenste resultaat en de juiste aanpak.

De Pauzepizza

Wat?

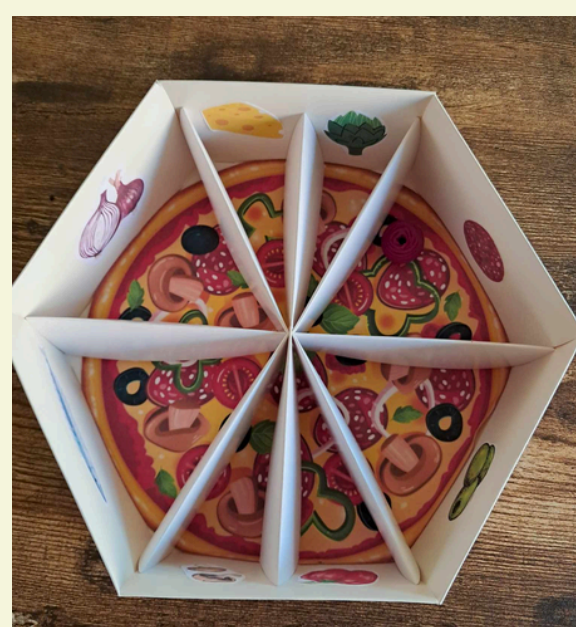
Jonge kinderen hebben vaak een **korte aandachtspanne**, waardoor het moeilijk kan zijn om hun aandacht bij de les te houden. **Korte pauzes** tussen de lessen door kunnen helpen om hun hoofd leeg te maken en hun motivatie te verhogen. De *Pauzepizza* bevat **8 korte spelletjes** die niet alleen leuk zijn, maar ook executieve functies bevorderen. Na deze speelse pauzes zijn de kinderen weer klaar voor de volgende les. Deze handleiding bevat **twee legendes**, zodat u nadien de spellen kunt selecteren die het best aansluiten bij uw klasgroep.

Hoe zet ik deze tool in?

Controleer eerst of het **balletje** zich in de *Pauzepizza* bevindt en klaar is voor gebruik. Geef vervolgens de tool aan een leerling en laat hem of haar de *Pauzepizza* goed schudden. Door het schudden komt het balletje willekeurig in **één van de acht vakjes** terecht. In elk vakje staat een **pizzatopping**, zoals salami of ansjovis. Laat de leerling in de legende kijken om te zien welk spel bij de gekozen topping hoort. U kunt eventueel deze handleiding raadplegen om de spelregels opnieuw te bekijken.

Veel plezier!

💡 **Tip!:** Wissel **maandelijks** van legende voor meer variatie. U kunt ook zelf de legende **aanpassen** om uw leerlingen op hun eigen niveau uit te dagen.

Spelaanbod

Galgje

metacognitie, reactie-inhibitie, werkgeheugen

Eén leerling wordt aangewezen als **letterzetter** en bedenkt een woord dat men makkelijk kan spellen. Deze leerling zet vervolgens voor elke letter van het woord een streepje op het bord. De andere kinderen **raden** om de beurt **een letter**. Staat deze in het woord? Dan vult de letterzetter deze op de juiste plaats in. Staat deze er niet in, dan gaat de beurt ook door. De klas mag maximaal **twee keer** een volledig woord **gokken**. Wie het juiste woord raadt, wordt de nieuwe letterzetter.

Wie is het?

plannen (hoofd-en bijzaken onderscheiden), reactie-inhibitie, werkgeheugen

Denk aan **een leerling** van de klas. Vervolgens stellen de kinderen geschikte **ja-neevragen** om zo snel mogelijk het juiste antwoord te vinden. Stuur bij wanneer een leerling een ja-neevraag foutief heeft geformuleerd: *“Ik kan hier niet ‘ja’ of ‘nee’ op antwoorden. Hoe zou je de vraag anders kunnen stellen?”* De leerling die het juist raadt, mag naar voren komen en aan een nieuwe leerling denken. De klas mag slechts **twee keer** een naam **gokken**, anders wint de leerkracht.

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet!

metacognitie, reactie-inhibitie, werkgeheugen

Kijk goed rond in het klaslokaal en kies een **voorwerp**. Bestudeer dit voorwerp zo onopvallend mogelijk. Laat de leerlingen om de beurt een **ja-neevraag** stellen over dit voorwerp, bijvoorbeeld: *“Is het blauw?”* Het doel is om zoveel mogelijk informatie te verzamelen. Als een leerling het juiste voorwerp raadt, wordt hij/zij de nieuwe **‘ziener’**. Deze kiest een nieuw voorwerp uit. **Gokken** de leerlingen **twee keer** verkeerd, wint de ‘ziener’ het spel.

Spelaanbod

De juf zegt...

reactie-inhibitie, volgehouden aandacht

Ga vooraan in de klas staan, zodat alle leerlingen u goed kunnen zien. Geef **eenvoudige commando's**, zoals: “*Spring!*” of “*Draai!*” De leerlingen mogen deze opdrachten alleen uitvoeren als u ze vooraf laat gaan met “**De juf zegt...**”, bijvoorbeeld: “*De juf zegt: spring!*” Voeren leerlingen toch een verkeerd commando uit, krijgt de klas een **strafpunt**. Bij minder dan 8 strafpunten wint de klas het spel!

Rugtekening

taakinitiatie, timemanagement, werkgeheugen

Vorm willekeurige **duo's** en zet een **timer** op het bord. Zorg ervoor dat één leerling het bord kan zien en dat de andere met de rug naar het bord zit. Projecteer een **afbeelding** op het bord, bijvoorbeeld een vis of een boot. De leerling die het bord kan zien, krijgt **30 seconden** om met een vinger een **tekening** te maken op de rug van zijn of haar partner. De partner moet proberen te **raden** wat er getekend wordt. Is het antwoord binnen de tijd juist? Dan verdient het duo een punt. Na een ronde wisselen de leerlingen van rol, zodat iedereen beide posities kan ervaren.

De stopdans

reactie-inhibitie, volgehouden aandacht

Speel **een liedje** naar keuze af. Laat de leerlingen **dansen** doorheen het lokaal. Zodra de muziek stopt, ‘**bevriezen**’ de leerlingen onmiddellijk. Beweegt een leerling toch, wordt er een streepje getrokken op het bord. Behalen de leerlingen **minder dan 5 streepjes**, winnen ze het spel!

Spelaanbod

Letterketting

plannen (mentaal ordenen), volgehouden aandacht, werkgeheugen

Denk aan een **eenvoudig thema**, zoals ‘dieren, ‘eten’ of ‘de kleur bruin’. Start met **een woord** die behoort tot uw categorie, bijvoorbeeld ‘kat’. Zeg vervolgens **de naam** van een leerling. Hij of zij maakt de slang verder af door een woord te verzinnen binnen de categorie dat start met de **laatste letter**, in dit geval de letter ‘t’. ‘Teckel’ zou in dit geval een juist antwoord kunnen zijn. Daarna zegt hij/zij een nieuwe naam, zodat de aandacht steeds behouden blijft.

Levend memory

metacognitie, reactie-inhibitie, volgehouden aandacht, werkgeheugen

Laat twee leerlingen naar de gang gaan. Daarna vormen de andere kinderen **een paar** met een medeleerling. Moedig hen aan om niet hun beste vriend(in) te kiezen, zodat ze het de ‘zoekers’ moeilijk kunnen maken. De duo’s kiezen **een beweging of geluidje** en oefenen deze samen in, bijvoorbeeld klappen in de handen of miauwen. Wanneer de twee leerlingen weer binnenkomen, proberen ze om de beurt te raden welke leerlingen een paar vormen. Dit doen ze door **twee namen** te zeggen. Deze kinderen voeren hun beweging of geluidje uit. Raadt een ‘zoeker’ het goed, dan krijgt hij/zij een punt en mag nog een keer raden. Bij een fout antwoord is de beurt aan de andere ‘zoeker’. Het spel eindigt zodra alle paren zijn geraden.

Spelaanbod: de tweede legende

Ik ga op reis en ik neem mee...

organisatie, reactie-inhibitie, volgehouden aandacht, werkgeheugen

Laat één leerling beginnen met de zin: ***“Ik ga op reis en ik neem mee...”***. Vervolgens zegt die leerling **wat** hij of zij wil meenemen, bijvoorbeeld: *“Ik ga op reis en ik neem mee: een zonnebril.”* De volgende leerling **herhaalt de hele zin** én **voegt zelf een item** toe. Bijvoorbeeld: *“Ik ga op reis en ik neem mee: een zonnebril en een boek.”* Wie iets vergeet of de volgorde niet juist heeft, moet gaan zitten. Het spel stopt als er nog maar één leerling overblijft. Wie onthoudt het best wat er in jullie klaskoffer’ zit?

Stille telling

reactie-inhibitie, time-management, volgehouden aandacht

De klas **telt** samen hardop **van 0 tot 10**, maar elk cijfer mag maar **door één leerling tegelijk** uitgesproken worden. Het gebruik van gebaren of andere signalen is niet toegestaan. Indien twee of meerdere leerlingen tegelijk hetzelfde getal zeggen, begint de klas **opnieuw bij 0**. Kunnen jullie als groep zonder fouten tot 10 tellen?

Raad de stem

metacognitie, volgehouden aandacht, werkgeheugen

Duid twee leerlingen aan die naar voren komen. Zij zijn ‘de **raders**’. Laat de raders zich omdraaien, zodat ze de klasgroep niet kunnen zien. **Wijs** in stilte een willekeurige leerling aan. Die leerling roept luid en duidelijk: ***“Hallo!”*** De twee raders proberen zo snel mogelijk de naam van die leerling te noemen. De snelste krijgt een punt. Wijs daarna een nieuwe leerling aan om *“Hallo!”* te roepen. Het spel gaat door tot een rader **vijf punten** heeft verzameld.

Spelaanbod: de tweede legende

Wat is er anders?

metacognitie, werkgeheugen

Laat **twee leerlingen** in de gang wachten. **Verander** intussen met de klasgroep één ding in het lokaal. Dit kan iets subtiels zijn, zoals twee leerlingen die van plaats wisselen of een object dat verplaatst wordt. Wanneer de twee zoekers binnenkomen, is het hun taak om te ontdekken **wat er precies veranderd is**. Als het raden te lang duurt, mogen de andere leerlingen **tips** geven. Wie de verandering als eerste correct benoemt, wint het spel.

Tik Tak Boem!

time-management, volgehouden aandacht

Maak een kring. Laat één leerling plaatsnemen in het midden. Hij of zij is **‘de timer’**. Deze leerling sluit de ogen en zegt herhaaldelijk: *“Tik, tak, tik, tak...”* Terwijl dit gebeurt, **geven** de andere leerlingen snel een voorwerp **door**. ‘De timer’ mag op eender welk moment de woorden “Wissel!” of “Boem!” roepen. Als **“Wissel”** wordt geroepen, verandert het voorwerp van **richting**. Wanneer **“Boem!”** wordt geroepen, is de leerling die het voorwerp op dat moment vasthoudt af. Hij of zij gaat zitten. Het spel gaat zo verder tot er nog maar **één leerling** overblijft.

Het fluisterspel

metacognitie, volgehouden aandacht, werkgeheugen

Eén leerling bedenkt een **originele zin**, bijvoorbeeld: *“In de namiddag gaan we bloemen knutselen.”* Die zin wordt vervolgens zachtjes in het oor van de buur **gefluisterd**. Daarna fluistert deze leerling de zin verder aan de volgende. Zo gaat het spel verder in een slang. Het is niet toegestaan om de zin te herhalen. De laatste leerling zegt **luidop** wat hij of zij heeft gehoord. Lijkt het nog op de oorspronkelijke zin?

Spelaanbod: de tweede legende

Voorwerpen uitbeelden

metacognitie, plannen (een plan bedenken)

Wijs naar een **willekeurig voorwerp** in de klas, zoals een pennenzak, een borstel of een stoel. De leerlingen proberen dit voorwerp zo goed mogelijk **uit te beelden**. Het is niet toegestaan om geluiden te maken. U kan ervoor kiezen om de kinderen in groepjes te laten samenwerken bij moeilijkere opdrachten. Duid daarna een **nieuwe leerling** aan die op zijn of haar beurt een ander voorwerp kiest. De klas probeert opnieuw zo goed mogelijk het gekozen voorwerp na te bootsen.

Lettersoep

plannen (een plan bedenken), metacognitie, volgehouden aandacht

Teken een **grote cirkel** op het bord. Dit is ‘de soepkom’. Vul de cirkel met **willekeurige medeklinkers** en **klinkers**. Laat de leerlingen hun kladschrift of een kladblad nemen. Daarna vormen ze in duo’s **zoveel mogelijk woorden** met de letters uit de soep. Niet alle letters hoeven gebruikt te worden. De duo’s mogen rustig overleggen, maar moeten snel werken. Welk team verzamelt na vijf minuten de meeste woorden en kroont zich tot de letterkampioen?

Wat is de meerwaarde van deze tool?

Dankzij de *Pauzepizza* bevorderen de leerlingen spelenderwijs hun executieve functies met de focus op **metacognitie, reactie-inhibitie, volgehouden aandacht** en **werkgeheugen**. De spelletjes zijn kort, leuk en perfect aangepast aan het niveau van het tweede leerjaar.

Het Vragenvarkentje

Wat?

Wanneer leerlingen tegen een probleem aanlopen, steken ze vaak onmiddellijk hun **vinger in de lucht**. Hoewel hulp zoeken een goede reactie is, draagt het minder bij aan hun zelfsturing. Dankzij **het Vragenvarkentje** leren uw leerlingen om eerst zelf naar oplossingen te zoeken vóóordat ze de hulp van de juf of meester inroepen.

Hoe zet ik deze tool in?

Hang het *Vragenvarkentje* op een duidelijke plek in de klas, zodat alle leerlingen de poster goed kunnen zien. Neem de tijd om samen met de kinderen **de vier stappen** door te nemen, zodat ze begrijpen dat er meerdere manieren zijn om een probleem op te lossen zonder meteen de leerkracht te roepen.

Moedig de leerlingen aan om eerst goed over de vraag na te denken (**brein**). Mogelijk vinden ze het antwoord door terug te denken aan hun voorkennis of door verschillende strategieën uit te proberen. Als dit niet het geval is, raadplegen ze hun **boek**. Soms is het antwoord te vinden in een vorige oefening, een kort tekstje of een onthoudkader. Wanneer de leerling niet individueel een oplossing kan vinden, mag hij/zij de vraag fluisterend stellen aan de **buur**. Het blijft mogelijk dat deze fases niet tot succes leiden. In dit geval mogen de kinderen hun vinger opsteken om hun vraag te stellen aan de leerkracht (**baas**).

In bepaalde situaties, zoals bij een controledictee, mag de fase 'buur' niet worden doorlopen. Licht dit duidelijk toe aan de leerlingen, zodat ze weten wanneer het niet toegestaan is om hulp te vragen aan een klasgenoot.

Op de volgende bladzijde kunt u een overzicht terugvinden van de vier fases met steeds een bijbehorende uitleg op kindniveau:

BREIN

Ik **denk** eerst diep na. Ik gebruik mijn **brein**.
Kan ik zelf het antwoord op de vraag vinden?

BOEK

Ik zoek het antwoord terug in **mijn boek**.
Misschien staat het ergens geschreven? Kan ik
naar een vorige oefening kijken?

BUUR

Ik stel mijn vraag **fluisterend** aan mijn **buur**. Wie
weet kan hij of zij me helpen?

BAAS

Ik kan het antwoord echt niet vinden. Dat is oké!
Ik steek mijn **vinger** in de lucht, zodat de
juf/meester me kan komen helpen.

Wat is de meerwaarde van deze tool?

Het *Vragenvarkentje* helpt uw leerlingen eraan te denken dat ze niet altijd afhankelijk zijn van de leerkracht. Door deze stappen te volgen, ontwikkelen ze **probleemoplossende vaardigheden** die hen helpen om gedurende hun schoolloopbaan zelfverzekerd en zelfstandig te werken. De executieve functie **taakinitiatie** wordt bevorderd, doordat de kinderen leren om op het juiste moment vragen te stellen.

De Boekentas Bingo

Wat?

De *Boekentas Bingo* is een handige tool waarmee leerlingen zelfstandig kunnen controleren of hun **boekentas** compleet is voordat ze naar huis vertrekken. Dit hulpmiddel begeleidt hen stap voor stap bij het nakijken van hun schoolspullen.

Hoe zet ik deze tool in?

De tool bestaat uit een grote afbeelding van een **boekentas** met verschillende figuren. In elke figuur staat de naam van een **voorwerp**, zoals 'boterhammendoos' of 'groene klepfarde'. De leerling kijkt of het voorwerp in de boekentas zit. Als dat het geval is, zet hij of zij een vinkje met een whiteboardstift in het bijbehorende **bolletje**. Wanneer alle bolletjes aangevinkt zijn, is de boekentas compleet.

Na gebruik wissen de leerlingen de vinkjes uit, zodat de *Boekentas Bingo* de volgende dag opnieuw gebruikt kan worden.

Wat is de meerwaarde van deze tool?

De *Boekentas Bingo* helpt kinderen om gestructureerd en zelfstandig hun spullen te controleren. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van de executieve functie *organisatie*, een vaardigheid die ook later in het leven belangrijk is.

De Zwem Bingo

Wat?

De *Zwem Bingo* is een **speelse en praktische checklist**, gebaseerd op het principe van de *Boekentas Bingo*. Deze tool helpt leerlingen te controleren of hun **zwemzak** volledig is, zowel thuis als op school.

Hoe zet ik deze tool in?

De *Zwem Bingo* bestaat uit een grote illustratie van een **zwemzak** met daarin verschillende figuren. In elke figuur staat een benodigd **voorwerp** vermeld, zoals 'duikbril' of 'grote handdoek'.

Overloop de dag vóór de zwemles de inhoud van de zwemzak met de leerlingen. Dit kan met behulp van de **grote A4-versie**. Geef vervolgens de leerlingen een **kleinere versie** mee naar huis. Zo kunnen zij, eventueel samen met hun ouder(s), controleren of alles in de zwemzak zit. Als alle bolletjes zijn aangevinkt, is de zwemzak volledig klaar.

Op de dag van de zwemles brengen de leerlingen hun *Zwem Bingo* mee naar school. Zo voorkomt u dat een tool verloren gaat.

Wat is de meerwaarde van deze tool?

De *Zwem Bingo* stimuleert leerlingen om ook **thuis** verantwoordelijkheid op te nemen voor hun spullen. Op deze manier werken ze aan hun executieve functie **organisatie**, met extra aandacht voor ordelijkheid buiten de schoolmuren.

Bronnenlijst

- Heida, I. (8 januari, 2024). *Zelfregulerend leren: een cyclisch proces in vier aandachtsgebieden*. Vernieuwonderwijs.
<https://vernieuwonderwijs.nl/zelfregulerend-leren-cyclisch-proces/>
- Onderwijscommunity. (2 februari, 2023). *Zelfsturend leren en zelfregulatie; een wereld te winnen*. <https://onderwijscommunity.nl/artikelen/zelfsturend-leren-en-zelfregulatie-een-wereld-te-winnen/>
- Smidts, D. (2018). *Zelfsturing in de klas: Over aandacht, executieve functies en rust*. Uitgeverij Nieuwezijds B.V.: Amsterdam.
- *Zelfregulerend leren - Onderwijskennis*. (16 september, 2021). Onderwijskennis.
<https://www.onderwijskennis.nl/themas/zelfregulerend-leren>

Geraadpleegde werken

- CEGO, & Van Oosten, N. (2021). *Zelfsturing: In het basisonderwijs met 6- tot 12-jarigen*. Uitgeverij LannooCampus: Tielt.
- Gaschler, R., Kubik, V., & Frey, I. (2021). Promoting Self-Regulated Learning: Training, Feedback, and Addressing Teachers' Misconceptions. *Psychology Learning & Teaching* 20(3), DOI: 10.1177/14757257211036566
- Heinze, E. (2024). *Executieve vaardigheden: coaching*. [PowerPoint-slides]. PXL-Education, Hogeschool PXL.
- Heirweg, S., De Smul, M., Merchie, E., Devos, G., & Van Keer, H. (2020). Do you reap what you sow? The relationship between primary school students' self-regulated learning and student, teacher, and school determinants. *School Effectiveness and School Improvement*, DOI: 10.1080/09243453.2020.1797829
- Opgenhaffen, T. (2020). *Leren. Hoe? Zo!: Aan de slag in de klas*. Uitgeverij LannooCampus: Tielt.
- Peeters, J. (2022). *Zelfregulerend leren. Hoe? Zo!: Gids voor leraren*. Uitgeverij LannooCampus: Leuven.
- Vandekeybus, G. (2023). *Zelfsturing leer je niet zelfgestuurd*. [PowerPoint-slides]. KU Leuven.

2. De Smarti-gids

Ten tweede bevat de toolbox de *Smarti-gids*. Dit is een checklist waarmee de leerlingen leren om doelen te formuleren volgens de SMARTI-methode: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden en Inspirerend. Heldere doelen zijn namelijk cruciaal om jezelf in een bepaalde richting te sturen.

In de klas stellen de leerlingen wekelijks een gezamenlijk doel op, dat ze nadien toetsen aan de criteria in de *Smarti-gids*. Zodra ze deze vaardigheid onder de knie hebben, kunnen ze overschakelen naar persoonlijke doelen. De *Smarti-gids* blijft daarbij een ondersteunend hulpmiddel.

De checklist bevat zeven criteria, geformuleerd op kindniveau. De leerlingen lezen telkens een zin en zetten een kruisje in de groene smartie als het doel aan het criterium voldoet. Indien nodig stuurt de leerkracht bij via gerichte vragen. Wanneer elke smartie is aangekruist, is het doel compleet. Deze tool ondersteunt voornamelijk de executieve functie *doelgericht doorzettingsvermogen*, doordat de leerlingen leren om doelen te stellen en om deze binnen een afgebakende tijd te bereiken.

MIJN WEEKDOEL

Je hebt **een doel** gemaakt, goed gedaan! Deze week heb je tijd om hieraan te werken.

Heb je je doel goed geschreven? Neem de taak van de juf over en overloop het lijstje! Zet telkens een kruisje in de groene smartie als je 'ja' kan antwoorden.

	Het doel is geschreven in ik-taal . <i>Bijvoorbeeld: Ik ruim mijn bank na elke les op.</i>
	Het doel is duidelijk . Ik weet wat ik moet doen.
	Ik kan kort vertellen hoe de juf ziet/hoort dat ik mijn doel heb behaald. Hiervoor gebruik ik de T. <i>Bijvoorbeeld:</i> • Alleen mijn doosje ligt op de bank. Dit kan de juf zien. • Ik hoef mijn potlood niet meer te zoeken in mijn doosje. Dit kan de juf horen.
	Dit doel helpt mij om zelf aan mijn taak te werken. Als ik het doel haal, heb ik minder hulp nodig van de juf bij het werken of leren.
	Ik kan het doel halen . Het is niet te moeilijk en niet te makkelijk.
	Ik kan het doel halen in één week .
	Ik ga heel erg mijn best doen om het doel te halen.

Heb je in de **7 smarties** een kruisje mogen zetten? Proficiat, dan ben je helemaal klaar om te oefenen!

3. De Groeibloem

Zelfreflectie is een essentieel onderdeel om tot zelfsturing te komen, omdat het de leerlingen inzicht biedt in hun leerproces. Om deze reden heb ik de *Groeibloem* ontworpen, een instrument om zichzelf te evalueren.

Bovenaan het werkblad noteren de leerlingen hun doel van de week. Vervolgens evalueren ze dagelijks hun stand van zaken door een kruisje te zetten bij de illustratie waarin ze zich het meest herkennen. Ik koos bewust voor de groeimetafoor van een bloem, zodat de leerlingen hun vooruitgang visueel kunnen volgen.

Daarnaast is het belangrijk dat de leerkracht benadrukt dat het hoogste niveau, namelijk de zonnebloem, niet elke week bereikt hoeft te worden. De nadruk ligt op het inspanningsniveau in plaats van op het resultaatsniveau.

Aan het einde van de week duidt elke leerling een laatste keer aan bij welk plantje hij of zij zichzelf op dat moment inschat. De leerkracht doet hetzelfde en geeft schriftelijke feedback via de *'medaille en missie'-methode*. Bij een opvallende inschattingsfout of bij blijvende moeilijkheden organiseert de leerkracht een kindgesprek.

Deze tool stimuleert de executieve functie *metacognitie*, doordat de leerlingen leren om afstand te nemen en zichzelf kritisch te beoordelen.

ZELFSTURING

Ik beoordeel mezelf!

Mijn doel:

Naam:

Klasnummer:

maandag

...../...../20.....

☐☐☐☐

dinsdag

...../...../20.....

☐☐☐☐

woensdag

...../...../20.....

☐☐☐☐

donderdag

...../...../20.....

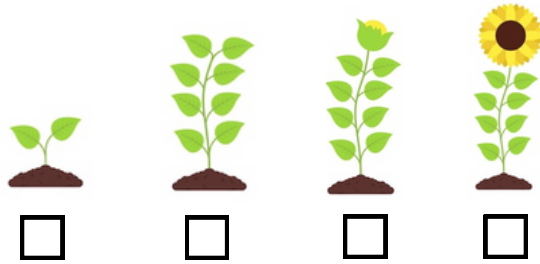
☐☐☐☐

vrijdag

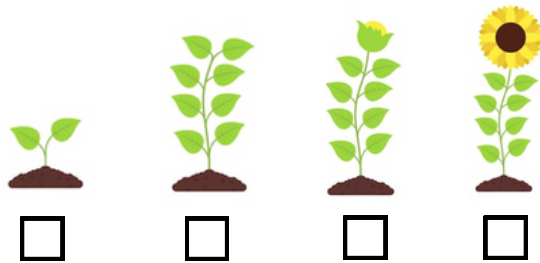
...../...../20.....

☐☐☐☐

Dit vind ik van mezelf:

Dit vindt de juf van mij:

Kort woordje van de juf:

.....

.....

.....

.....

Goed
bezig!

4. De Groeimeter

Verder bevat de toolbox de *Groeimeter*. Deze tool helpt de leerkracht om de voortgang van de leerlingen op een overzichtelijke manier te volgen. Zo kan de leerkracht snel en gericht bijsturen als dat nodig is.

De meter is onderverdeeld in drie kleurzones: rood, oranje en groen. Elke leerling wordt weergegeven met een wasknijper, waarop het klasnummer staat. De leerkracht plaatst de knijpers in de juiste zone op basis van de ondersteuning die het kind nodig heeft bij het behalen van het klasdoel:

- **Rood:** De leerling heeft veel ondersteuning nodig.
- **Oranje:** De leerling is goed op weg, maar vraagt nog regelmatig hulp.
- **Groen:** De leerling past de nodige strategieën zelfstandig toe en beheerst het doel goed.

De positie van de wasknijpers kan op elk moment worden aangepast. De leerlingen zien de stand van hun eigen knijper niet, waardoor de leerkracht discreet kan observeren en ingrijpen waar nodig.

De *Groeimeter* ondersteunt niet alleen differentiatie op het vlak van zelfsturing, maar vormt ook een hulpmiddel bij het geven van feedback op de zelfevaluatie. Op deze manier kan de leerkracht helpen om de executieve functie *metacognitie* te bevorderen.

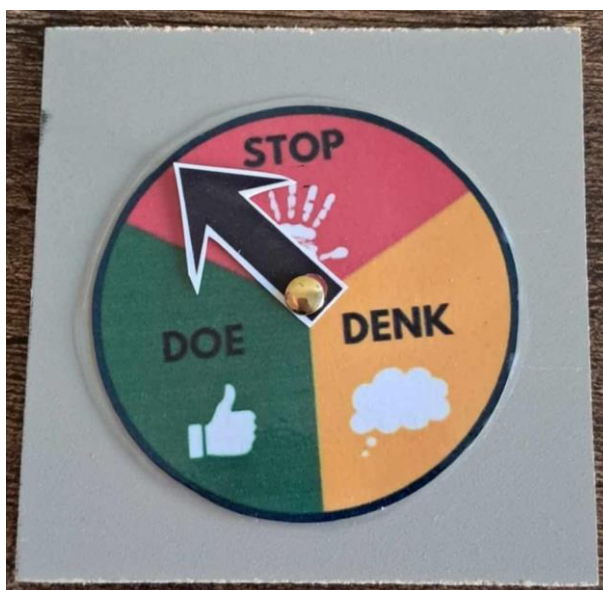
5. De Wachtwijzer

De *Wachtwijzer* is een fysiek hulpmiddel dat de leerlingen aanmoedigt om eerst na te denken vóór ze iets zeggen of doen. Het is gebaseerd op de stoplichtmethode: 'stop', 'denk' en 'doe'.

Elke leerling krijgt een houten plaatje met een cirkeldiagram in drie kleuren: rood (stop), oranje (denk) en groen (doe). Elke kleur bevat een bijpassende illustratie ter visuele ondersteuning.

Voor de leerlingen aan een taak beginnen, plaatsen ze hun wijzer op 'stop'. Ze leggen dan hun materiaal neer en zorgen voor stilte. Daarna draaien de leerlingen de wijzer naar 'denk', waarbij ze minstens tien seconden nadenken over hun aanpak en benodigdheden. Pas dan zet de klas de wijzer op 'doe' om te beginnen aan de taak.

Deze tool versterkt de executieve functie *reactie-inhibitie* en vormt zeker een meerwaarde tijdens de lessen Muzische Vorming en ICT, waar leerlingen vaak geneigd zijn om meteen te starten.

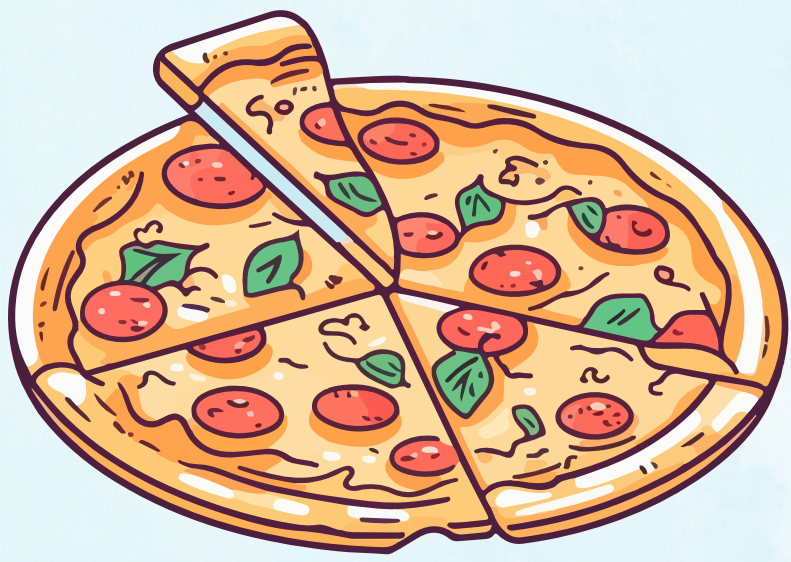
6. De Pauzepizza

Daarnaast bevat de toolbox de *Pauzepizza*. Deze tool helpt de leerlingen om hun aandacht te behouden door korte en speelse pauzes in te lassen. Het is een doos met acht vakjes, waarin steeds een andere pizzatopping te vinden is, zoals salami of ansjovis. Elke topping staat symbool voor een spelletje.

Een leerling schudt de pizza, waarna het balletje in een vak terecht komt met de bijbehorende pizzatopping. Aan de hand van een legende ontdekken de leerlingen welk spel ze gaan spelen. Ik heb twee legendes voorzien om variatie mogelijk te maken. Bovendien zijn deze documenten eenvoudig aan te passen, zodat de leerkracht de favoriete spellen kan selecteren.

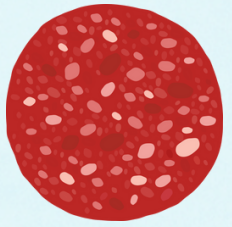
Elk spel bevordert één of meerdere executieve functies. De tool zelf ondersteunt de executieve functie *volgehouden aandacht*. De spellen zijn kort, laagdrempelig en makkelijk uitvoerbaar in de klas. De handleiding bevat duidelijke spelregels, zodat de leerkracht deze kan raadplegen als dat nodig is.

Legende

De pauzepizza

Galgje

Wie is het?

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet!

De juf zegt...

Rugtekening

De stopdans

Letterketting

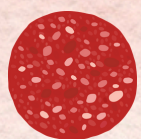

Levend memory

Legende

De Pauzepizza

Ik ga op reis en ik neem mee...

Stille telling

Raad de stem

Wat is er anders?

Tik Tak Boem!

Het fluisterspel

Voorwerpen uitbeelden

Lettersoep

7. Het Vragenvarkentje

Het komt regelmatig voor dat de leerlingen onmiddellijk hun vinger in de lucht steken tijdens de zelfstandige verwerking. Hulp vragen is positief, maar versterkt hun zelfsturing niet als het impulsief gebeurt. Het *Vragenvarkentje* leert de leerlingen om eerst zelf naar een oplossing te zoeken, vóór ze de leerkracht inschakelen.

De tool is een poster, gebaseerd op de vier fases van hulp zoeken: 'brein', 'boek', 'buur' en 'baas'.

- **Brein:** De leerling denkt eerst zelf na. Hij of zij probeert een oplossing te bedenken door een beroep te doen op de voorkennis of door een adequate methode te zoeken.
- **Boek:** Indien de vraag onbeantwoord blijft, zoekt de leerling het antwoord in het boek, bijvoorbeeld in een onthoudkader of in eerdere oefeningen.
- **Buur:** Lukt het nog steeds niet, dan mag de leerling de vraag fluisterend aan een buur stellen.
- **Baas:** Alleen als ook de buur geen oplossing weet, mag de leerling de leerkracht inschakelen. Het kind steekt dan de vinger in de lucht.

In bepaalde situaties, zoals bij een controledictee, mag de fase 'buur' niet worden doorlopen. Het is belangrijk dat de leerkracht dit duidelijk toelicht, zodat de leerlingen weten wanneer het niet toegestaan is om hulp te vragen aan een klasgenoot.

De poster hangt zichtbaar in de klas en herinnert de leerlingen eraan dat ze niet altijd hulp nodig hebben van de leerkracht om een opdracht te voltooien. Deze aanpak versterkt de executieve functie *taakinitiatie*, doordat de leerlingen leren om zonder aarzelen aan hun taak te starten.

8. De Boekentas Bingo

Verder bevat de toolbox de *Boekentas Bingo*. Deze tool helpt de leerlingen om zelfstandig te controleren of hun boekentas volledig is vóór ze naar huis vertrekken.

De tool bestaat uit een illustratie van een boekentas met daarin verschillende figuren. In elke figuur staat een schoolvoorwerp vermeld, zoals 'boterhammendoos' of 'groene klepfarde'. De leerling controleert of elk voorwerp in de boekentas zit en vinkt vervolgens het bijbehorende bolletje aan met een whiteboardstift. Zodra alle bolletjes zijn afgevinkt, is de boekentas klaar om mee naar huis te nemen.

Na schooltijd vegen de leerlingen de vinkjes weg, zodat de bingo de volgende dag opnieuw gebruikt kan worden. Deze tool stimuleert de executieve functie *organisatie*, wat gedurende de schoolloopbaan een belangrijke vaardigheid blijft.

Boekentas Bingo

koek/ fruit

boterhammendoos

kaft:

huiswerk +
agenda

drinkbus

maaltafeldoosje

groene klepfarde

op vrijdag:

blauwe klepfarde

9. De Zwem Bingo

Tot slot ontwierp ik de *Zwem Bingo*, een variant op de *Boekentas Bingo*. Deze tool bestaat uit een illustratie van een zwemzak, waarin ook verschillende voorwerpen staan, zoals 'duikbril' of 'grote handdoek'.

De dag voor de zwemles overlopen de leerlingen klassikaal de grote A4-versie van de *Zwem Bingo*. Nadien krijgen de kinderen een kleine versie mee naar huis, zodat ze samen met hun ouder(s) de zwemzak kunnen voorbereiden. De volgende dag leveren de leerlingen de bingo opnieuw in bij de leerkracht, zodat deze niet verloren gaat.

Deze tool stimuleert de executieve functie *organisatie*, met de focus op ordelijkheid buiten de schoolmuren.

Zwem Bingo

kleine
handdoek

